

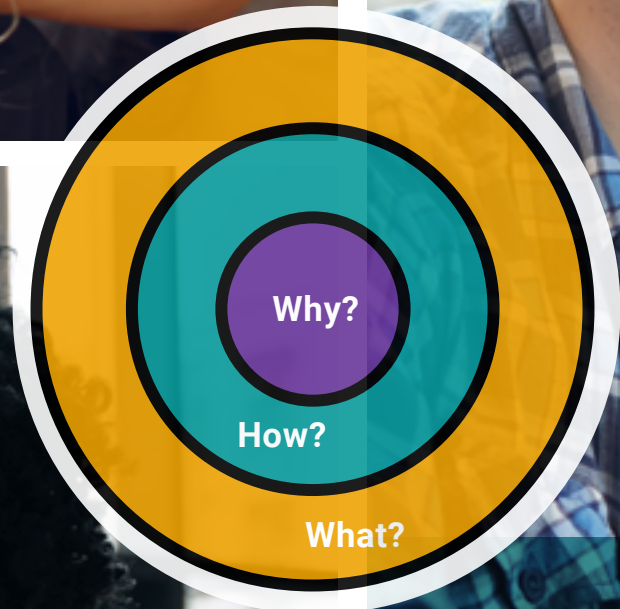
*Praktijkvoorbeelden & toolkit
voor waarderen en erkennen
van leer- werkervaring*

Valideren

bewijsmateriaal

#llo

NAAR VOLGENDE PAGINA >>

Why:
Waarom doen we wat we doen?

How:
Hoe doen scholen dat?

What
Welke stappen kan je nemen om het doel te bereiken?

> De golden circle van Simon Sinek

Inhoud

Voorwoord

3

Why

Interview met Pia, Nelleke & Yvonne

4

5

How

Dulon College: Maatschappelijke zorg

Media College Amsterdam: Software development & samenwerking Codam

Curio: Organisatie van het waarderen van leer- en werkervaring.

6

7

8

9

What

Inleiding

Stappenplan infographic

Stap 1 *Opstellen visie*

Stap 2 *Opstellen kaders*

Stap 3 *Uitvoeren intake*

Stap 4 *Verzamelen bewijsmateriaal*

Stap 5 *Beoordelen bewijsmateriaal*

Stap 6A *Vrijstelling verlenen*

Stap 6B *Aanvullen met examens*

Stap 6A *Examineren*

Stap 7 *Diplomeren & certificeren*

10

10

11

12

18

27

30

31

34

34

34

36

Begrippenlijst

Colofon

37

38

Valideren
bewijsmateriaal
#llo

Voorwoord

De vraag naar vakmensen is groot. We staan in ons land voor grote opgaven rond klimaat, energie, wonen, zorg en onderwijs, waarbij goede vakmensen onmisbaar zijn. Het mbo kan veel betekenen voor zowel het opleiden van jongeren als volwassenen.

Een van de ambities in de Werkagenda MBO is dan ook dat, in het kader van de verbetering van de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, het mbo de komende jaren uitgroeit tot een cruciale opleider voor bij- en omscholing en een leven lang ontwikkelen.

Een belangrijke voorwaarde om de doelgroep van volwassenen te bereiken is dat mbo-scholen de bij- of omscholing afstemmen op wat zij-instromers al kennen en kunnen. Zij-instromers hebben immers al veel geleerd op de werkvloer. Door nieuwe taken op te pakken, cursussen te volgen, en door te groeien naar een andere positie binnen hetzelfde of een ander bedrijf.

Alhoewel er veel draagvlak is voor het bieden van maatwerk voor zij-instromers, is de uitvoeringspraktijk weerbarstig. Voor veel mbo-scholen blijkt het nog lastig om bewijsstukken van informeel leren te valideren en te vertalen naar een verkorte scholing op maat. Ook de al eerder opgedane ervaringen met EVC-procedures hebben uitgewezen dat dit niet eenvoudig is. Tegelijkertijd is duidelijk dat, gezien de ontwikkeling naar een skillsgerichte arbeidsmarkt, de urgentie voor het erkennen van leer- en werkervaring alleen maar groter wordt. Diverse organisaties ontwikkelen skillspaspoorten en andere instrumenten om geleerde vaardigheden in beeld te brengen. Het ligt voor de hand dat volwassenen, als zij in het kader van een loopbaantraject hun skills in beeld hebben gebracht, dit willen inbrengen bij een te volgen scholing van een mbo-school.

Het ministerie van OCW heeft daarom het Kennispunt MBO Onderwijs en Examinering gevraagd om, samen met mbo-scholen, te onderzoeken welke ondersteuning mbo-scholen nodig hebben om de validering van leer- en werkervaring vanzelfsprekend onderdeel te maken van de scholing aan volwassenen. De ontwikkeling van de toolkit voor het valideren van bewijsmateriaal #LLO is een mooie eerste stap.

Marjo Jansen, beleidsmedewerker leven lang ontwikkelen directie mbo, ministerie van OCW

De vraag naar vakmensen is groot. Het mbo kan veel betekenen voor zowel het opleiden van jongeren als volwassenen.

NAAR VOLGENDE PAGINA >>

Why?

NAAR VOLGENDE PAGINA >>

PROJECTTEAM 'VALIDERING BEWIJSMATERIAAL #LLO' OVER DE GELIJKNAMIGE TOOLKIT

'Niet het Ei van Columbus, wél een heel belangrijk puzzelstukje'

Zet Yvonne Vogelenzang, Nelleke Lafeber en Pia Deven-eijns bij elkaar om te praten over 'hun' project 'Validering bewijsmateriaal #LLO', dan weet je: het gaat al snel over de gelijknamige toolkit. En terecht. Waarom? We maakten een rondje langs de tafel.

Waarom eigenlijk een toolkit 'validering bewijsmateri-aal #LLO'?

Nelleke, beleidsadviseur Kennispunt MBO Onderwijs en Examinering MBO Raad: "In het initieel onderwijs wordt examinering aangevlogen via het 'anders verantwoord di-plomabesluit' door op basis van in het onderwijs verzamel-de bewijsstukken een diplomabesluit te nemen. Waarom zou je zoiets niet met de bewijsstukken van zij-instromers kunnen doen en met kennis uit het initiële onderwijs meer ruimte creëren voor het valideren van bewijsmateriaal?"

Pia, beleidsadviseur leven lang ontwikkelen (LLO) MBO Raad: "Mbo-zij-instromers volgen liever geen 'dubbel on-derwijs', laat staan dat ze graag een heel traject doorlopen van wat ze al kennen en kunnen. Ze moeten een efficiënte leerroute kunnen volgen, met vrijstelling voor onderwijs of examens. Veel scholen hebben daar nog geen goed ant-woord op, mede door het wegvallen van interne EVC-cen-tra en dus onmisbare kennis. Mede daarom is de komst van een goed gevulde toolkit zo belangrijk."

Yvonne, projectleider adviesbureau BMC: "De toolkit is met acht mbo-scholen uit verschillende sectoren ontwikkeld via het principe van 'halen en brengen. We kregen maar liefst 60 (!) aanmeldingen, wat nog maar eens het belang onderstreept."

Alles begint met een goede visie ...

Nelleke: "Met de toolkit leggen we een klein stukje van de grote LLO-puzzel. Het is niet het Ei van Columbus. Weet je als school niet wat je wilt met leven lang ontwikkelen (LLO) en hoe je omgaat met maatwerk en flexibiliteit, dan komt de toolkit te vroeg. Ook vragen aanpassingen in je registratie- en financiële systeem wat qua formatie en expertise. Het zijn taaie processen."

Yvonne: "Alles staat of valt met een breed gedragen urgen-tie en de inbedding in de organisatie, van onderwijsteam, via de administratie tot het CvB. Daarom is er in de toolkit veel aandacht voor gezamenlijke visievorming en de af-stemming tussen onderwijsteams en examencommissies."

Tijdens het project hebben beide partijen intensief overlegd over een goede onderlinge, meer handige rolverdeling. Op-vallend genoeg ging het niet alleen maar over gezamenlijke verantwoordelijkheden en taken, maar vooral over de zachte kant van de relatie: wat hebben we van elkaar nodig?"

... en het samen opbouwen van ervaring

Pia: "Kijk je naar validering van bewijsmateriaal, dan zie je dat veel scholen vaak kiezen voor de gemakkelijke weg van onderwijsvrijstelling in plaats van examinering. Om gedoe met de examencommissie te voorkomen en, misschien nog belangrijker, uit angst voor een afwijzing van de onderwijsin-spectie."

Nelleke: "Je kan vooraf bedenken welke kwaliteitseisen je stelt en welke bewijsstukken daarbij horen. Maar is dat een filmpje, een functioneringsgesprek of bewijsmateriaal dat je nooit eerder hebt gezien? Daarom is het zo belangrijk om sa-men naar de validiteit en betrouwbaarheid van bewijsstukken te kijken en daarin gezamenlijk ervaring op te bouwen."

Yvonne: "In de toolkit zit dan ook een overzicht, gebaseerd op de kwaliteitseisen van het waarderingskader van de in-spectie. Dit biedt duidelijkheid, omdat alles aan de voorkant is geborgd. En het helpt om de validatie scherp te hebben, voordat deelnemers zich melden."

Dus beste mensen: gebruik 'm, die toolkit!

Yvonne: "Scholen gaan graag met de toolkit aan de slag. Dat ze vaak al met stappenplannen werken, scheelt. Net als dat ze de tools kunnen aanpassen aan de eigen praktijk. Naast antwoorden roepen de tools vast ook vragen op, wat zorgt voor verdere verbetering; daarvan ben ik overtuigd!"

Nelleke: "We gooien de toolkit niet zomaar over de schutting, maar ondersteunen scholen bij de praktische toepassing. Zo organiseren we dit najaar een symposium over het thema. Ook komt er een expertgroep van mensen met verstand van zaken om scholen met bewijsstukvragen te helpen."

Pia: "Ik deel het enthousiasme van Yvonne en Nelleke, waar-bij ik verwacht dat scholen door een efficiënt en effectief gebruik van de juiste tools de basis leggen voor een optimale inrichting van het zo belangrijke startportfolio. In het verleng-de daarvan hoop ik dat de toolkit het gesprek over leven lang ontwikkelen (LLO) binnen scholen weer een stapje verder brengt. Een belangrijk puzzelstukje? Dat is het zeker!"

Nelleke Lafeber

Yvonne Vogelenzang

Pia Deveneyns

Wie, wat project?

Het project "Valideren bewijsmateriaal #LLO is bedoeld om onderwijsteams en examencommissies van mbo-scholen extra handvatten te bieden bij het waarderen van andersoortige bewijsstukken van volwassen deelnemers. De handvatten zijn opgenomen in een digitale toolkit. Aan het project deden mee: ROCA12 (Dulon College), Vista College, Yuverta, Mediacollege Amsterdam, ROC Aventus, MBO Amersfoort, Summa College, Rijn IJssel.

How?

[NAAR VOLGENDE PAGINA >>](#)

OPLEIDING MAATSCHAPPELIJKE ZORG, DULON COLLEGE

‘De stap naar examinering was helemaal niet zo groot’

De opleiding Maatschappelijke Zorg (MZ) van het Dulon College (ROC A12) hielp als voorloper in het project ‘validering bewijsmateriaal #LLO’ bij de ontwikkeling van de gelijknamige toolkit. Daarbij deelde het eigen ‘tools’ meteen in de projectgroep. Een mooie win-/winsituatie.

Het plan om als MZ-opleiding ‘anders te valideren en examineren’ vloeide voort uit ontwikkelingen in het veld, vertelt Nicolet Schoonderwoerd, coördinator leven lang ontwikkelen. “We werken vooral voor de gehandicapten-zorg, een branche met een grote bereidheid om nieuwe stappen te zetten. Toen de sector vroeg naar onze ideeën over de mbo-certificaten en -leereenheden voor zij-instromers, was dat het sein om te kijken of het anders kon. Intern kregen we snel groen licht, terwijl we de praktijk continu meenamen in ontwikkelingen over de vaststelling van de mbo-certificaten.”

Bewijzen van hoog niveau

Wat óók meespeelde is dat ‘Maatschappelijke Zorg’ al sinds 2016 werkt met een bbl-startportfolio waarin studenten diploma’s of werkervaring-beschrijvingen verzamelen om voor onderwijsvrijstelling in aanmerking te komen. “De eisen en omschrijvingen van de gevraagde bewijzen zijn goed en ook inzetbaar voor vrijstelling examinering”, zegt Hadassa Bakker, coördinator Examinering Team Maatschappelijke Zorg. “Waarmee kandidaten aantonen dat ze het examenniveau beheersen. Om te kijken of examinering in deze gevallen nog nodig is, zijn we september 2022 met onze pilot gestart.”

Hoezo onoverbrugbaar?

Wie denkt dat de centrale examencommissie meteen dwars zou liggen, heeft het mis. Nicolet: “In onze beleving was de stap naar examinering altijd enorm groot, haast onoverbrugbaar. Niet dus.” Dat kan Koen Kraaijvanger, secretaris van de Centrale Examencommissie, alleen maar beamen: “Het team van Nicolet en Hadassa laat vanuit onderwijsbegeleiding studenten beschrijven wat ze hebben gedaan, als bewijsstukvorming. Door te focussen op die basiskennis en al het voorwerk dat ze hadden verricht, vonden we elkaar meteen.”

Kunstje leren en uitvoeren

In dat ‘elkaar vinden’ was onderlinge afstemming belangrijk. Koen: “Onderwijsteams zelf bepalen hoeveel lessen studenten volgen als examen-voorbereiding. Bij uitvoering van dat examen, stap je in de wondere wereld van examinering met zijn wetten, regels en bezwaarprocedures. Samen heb je te dealen met formaliteiten, die horen bij de omslag van het formatief naar het summatief toetsen. En daarin zit frictie, door het onderlinge verschil in positie en uitvoering van de regels. Besloten is om de kennis en expertise van het onderwijsteam als basis te nemen. Zij begeleiden studenten, leveren op EVC-niveau bewijsstukken en komen met adviezen waar wij als examencommissie op vertrouwen.”

Dimdammen voorkomen

Het team zelf zocht aan de voorkant naar instrumenten om nut en waarde van bewijsmateriaal goed te meten. “We hebben gekeken waarop we invloed kunnen uitoefenen, zoals het aantal bewijsstukken en hun actualiteitswaarde”, vertelt Hadassa. “En in het verlengde daarvan de spreiding van materiaal en het eventueel toevoegen van extra eisen. Zo weten we bij voorbaat al of iemand in aanmerking komt voor vrijstelling of onderwijs moet volgen.” Nicolet: “Om dimdammen aan de achterkant over de validiteit van bewijsstukken te voorkomen, is alles gekalibreerd, vastgelegd en verantwoord in documenten. Dat kostte veel tijd, ook omdat het aantal beloofde uren niet altijd werd gefaciliteerd en de bedrijfsvoering niet zomaar opnieuw was ingericht. Maar het helpt om alles richting examencommissie en dus de kandidaat te verantwoorden.”

Perfect meeliften

Voordeel van die wat langere aanlooperperiode was dat het Dulon College als voorloper in het project ‘validering bewijsmateriaal #LLO’ in grote mate bijdroeg aan de tussentijds ontwikkelde tools. Koen: “Andersom sluit de landelijke toolkit aan op hoe wij werken en hebben we verschillende tussentijdse producten meegenomen en ons eigengemaakt, zoals het document om als Examen-

Team Dulon College

commissie een beter oordeel over kaders te vormen. Erg handig, omdat het bijdraagt aan het maken van goede afspraken, het stellen van hoge kwaliteitseisen en dus een potentieel betere procesborging.”

Extra LLO-boost

Na het wegwerken van de laatste loodjes, is het in september tijd voor actie. Hadassa: “We willen het nieuwe systeem eerst testen met één student om eventuele haken en ogen op te sporen. In januari 2024 gaan we écht live.” En daar kijkt Nicolet naar uit. “Op termijn willen we het startportfolio uitrollen over alle afdelingen, waarmee leven lang ontwikkelen binnen ons roc hopelijk een extra boost krijgt. We ontwikkelen niet omdat we graag kennis overbrengen vanuit de overtuiging dat iemand moet leren. De kunst is om andersom te kijken: wat heeft iemand nog nodig om die stap naar dat felbegeerde diploma of mbo-certificaat te maken?”

Superhandig, deze tool!

“Superhandig was het inhoudelijk sparren met scholen die al verder zijn. Verder leverde de continue monitoring bij anderen nuttige info voor de opzet en inrichting van onze systemen.”

MEDIACOLLEGE AMSTERDAM EN CODAM CODING COLLEGE

‘Er lopen meerdere wegen naar examinering & diplomering’

Mediacollege Amsterdam en Codam Coding College, twee verschillende scholen met een opleiding Software Development, willen hun studenten gelijkwaardig gaan examineren voor hetzelfde diploma. Lastig? Ja. Maar de ‘Validering bewijsmateriaal #LLO-toolkit’ biedt uitkomst.

De kennismaking tussen Media College Amsterdam en ‘Codam’ dateert alweer van een paar jaar geleden, vertelt Rosmerta Goei, docent Software Development en vanuit haar LD-functie betrokken bij examineringsprojecten. “Met onze Software Development-opleiding gingen we langs bij collega-instellingen, om inspiratie op te doen. We waren meteen gecharmeerd van Codam, vanwege hun niet alledaagse onderwijsconcept. Qua doelgroep zaten we niet in elkaars vaarwater, dus zijn we gaan samenwerken. Al snel vroegen ze of wij als exameninstituut voor hun studenten wilden fungeren.”

Geen erkend diploma

Dat ‘examenaanbod’ kwam niet zomaar uit de lucht vallen, zegt Roos Burmanje, Student Affairs Supervisor bij Codam. “We werken zonder vooropleidingseisen, de opleiding is volledig peer-to-peer. Onze studenten doen geen examens, maar werken in projecten die medestudenten beoordelen. Na afronding van hun eindproject lopen ze stage. Hebben ze alles succesvol doorlopen, dan zijn ze volgens Codam-begrippen afgestudeerd. Studenten gaan mét een baan de deur uit, maar zonder erkend diploma. Dat is niet altijd even praktisch, omdat een diploma als concreet bewijsstuk van je opleiding, skills en ervaring helpt bij het vinden van werk. Zeker voor jongeren zonder middelbaar schooldiploma.”

Gewoon begonnen

Getriggerd door de enthousiaste reacties en bewust van de harde noodzaak besloot Rosmerta, nu zo’n drie jaar geleden, ‘gewoon te beginnen’. “Ik pitchte mijn voorstel bij onze examencommissie en kreeg vervolgens een lading vragen over mee heen waar ik geen antwoord op had. Hoeveel was een diploma van Mediacollege Amsterdam waard voor studenten die heel ander onderwijs genoten? En waarom moesten Codam-studenten straks twee keer door hetzelfde hoepeltje springen om te laten zien dat ze het vak verstaan? Kon dat niet anders? Terwijl ik dacht: iedereen met hetzelfde examen krijgt hetzelfde diploma. Hoe lastig kan het zijn?”

Niet gelijk, maar gelijkwaardig

Terug aan de tekentafel, maar allerm minst uit het veld geslagen, kreeg Rosmerta rond mei vorig jaar de kans om zich namens haar school aan te sluiten bij het project ‘Validering bewijsmateriaal LLO’; een absolute eyeopener. “In korte tijd deed ik verschillende praktische tips op die ik in ons plan kon verwerken. Zo leerde ik om meer naar het beroepsdeel te kijken, in plaats van naar wat de overheid van ons eist. En dat examens niet gelijk, maar gelijkwaardig moeten zijn. Ook weet ik nu dat je op verschillende manieren bewijsstukken kunt beoordelen en vervolgens anders mag valideren, mits je je aan de examenregels houdt. Omdat deelnemende scholen allemaal op een ander punt in hun proces zaten, ontdekte ik ook dat er meerdere wegen richting examinering en diplomering lopen.”

Codam-proefstudent

Met de nodige instrumenten uit de landelijke projecttoolkit in de pocket, kijkt Rosmerta voorzichtig vooruit naar wat komen gaat. “Voordat we écht beginnen, laten we twee van onze assessoren examens afnemen bij één Codam-proefstudent. Dit schalen we stapsgewijs op. Kunnen deelnemende Codam-studenten hetzelfde worden beoordeeld als de onze, dus met dezelfde resultaten, dan hoeven we in principe straks alleen de niet-beroepsgerichte vakken te examineren. Ook omdat we zo min mogelijk aan de Codam-filosofie willen tornen. Als Mediacollege Amsterdam doen we alleen de examinering. Is een Codam-student niet op niveau, dan is het aan Codam om daar iets mee te doen.” Met de intake uit de toolkit weet Roos straks precies wat ze haar studenten moet vragen en vertellen. En hoe ze ingeleverde bewijzen moet bekijken om te zien of ze aan alle eisen voldoen.

Haken, ogen en mogelijkheden

Roos, die het project wat meer vanaf de zijlijn volgt, is blij om straks in actie te komen, al is ze ook kritisch. “Wat ik heb gemerkt is hoe bepalend en veeleisend een examencommissie is in dit verhaal. Logisch, maar soms vraag ik me af of ons flexibele Codam-systeem binnen alle kaders past. Hopelijk krijgen we met onze proefstudent een antwoord op de vraag of de Codam-student een ‘gemiddelde student’ is, met de juiste fit voor een examen bij het Mediacollege. Moet er nog veel gebeuren om deze eerste student een diploma te laten halen, dan zou dat jammer zijn, al vloeit het vervolgens makkelijker door. Ik ben alert op de haken en ogen, maar zie vooral ook de mogelijkheden.”

Rosmerta Goei

Roos Burmanje

Een stappenplan is top!

“Het is lastig om één tool als meest handige te bestempelen”, aldus Rosmerta. “Wat enorm helpt, is dat alles overzichtelijk en mooi vormgegeven in een stappenplan bij elkaar staat.”

ANNETTE VERSPEEK, SECRETARIS CENTRALE EXAMENCOMMISSIE CURIO

'Geef examen- commissies vertrouwen, tijd & ruimte'

Met zijn opleiding-overstijgende validering en examinering is Curio in mbo-land een belangrijke voorloper op bewijsmateriaalgebied voor zij-instromers. Annette Verspeek, secretaris van de Curio Specials examencommissie, nam dan ook graag deel aan de klankbordgroep 'Validering bewijsmateriaal #LLO'. Om informatie te brengen ... én te halen.

"Onder het mom van 'Klaar voor de Toekomst' is Curio drie jaar geleden gestart om nieuwe stippen op de horizon te zetten, ook wat het opleiden van zij-instromers betreft. Al snel bleek er winst te behalen op examengebied, dus werd EVL voor kandidaten uit de 25+ groep vanuit de afzonderlijke sectoren ondergebracht in één sectorale examencommissie Curio Specials."

Alle sectoren vertegenwoordigd

"Binnen de Curio Specials examencommissie zijn alle sectoren vertegenwoordigd, in de persoon van managers of docenten, aangevuld met experts. Die worden soms vanuit school, soms vanuit het werkveld ingevlogen. Gemiddeld bekijken zo'n 4,5 mensen een casus, zodat sprake is van een breed gedragen gezamenlijk besluit over eventuele examenvrijstellingen aan de hand van extra bewijsvoering door kandidaten. We stemmen per opleiding vooraf vast wat zij denken aan te leveren om kandidaten vrij te stellen voor een bepaald onderdeel. Andersom geven wij opleidingen groen licht zodra onze adviezen zijn ingewilligd. Als secretaris kijk ik mee naar de verantwoordingsdocumenten van alle kandidaten en of bij vaststelling van certificering of diplomering aan alle afspraken is voldaan."

Strak en professioneel geregeld

"Groot verschil met vroeger is dat we het EVC-deel zelf oppakken, al ligt de bal nog steeds bij de kandidaten. Kommen ze liever niet met hun bewijsstukken naar ons, maar vullen ze hun portfoliomap bij voorkeur bij een externe EVC-aanbieder? Dan mag dat. We zijn flexibel in wat kan. Die flexibiliteit heeft zijn voordelen, blijkt uit de cijfers. Zo is het aantal zij-instromers dat sinds de introductie van de centrale examencommissie via het valideren van bewijsstukken versneld het diploma heeft gehaald, exponentieel gegroeid van 20, via 30, naar 45 kandidaten dit jaar. En dan staan er nog 11 op de nominatie. Ook dragen steeds meer werkgevers zelf kandidaten aan, omdat ze weten dat we het intern strak en professioneel hebben geregeld."

Jurisprudentie opbouwen

"Omdat we als Curio al zo ver zijn, ben ik door het project 'Validering bewijsstukken #LLO' gevraagd om zitting te nemen in de klankbordgroep. Ik heb veel informatie gebracht, bijvoorbeeld over hoe we als Curio 'jurisprudentie opbouwen' en daar veel uithalen. Elke kandidaat die we hebben besproken heeft een persoonlijk verantwoordingsdocument met daarop alle individuele beslissingen. Al deze dossiers staan in een databank. Zit iemands commissieperiode erop, en komt er een 'lastige' casus voorbij, dan kan het nieuwe commissielid de benodigde info binnen een paar muisklikken terugvinden, zonder zich in de materie te hoeven verdiepen. Maar ik heb ook informatie gehaald, bijvoorbeeld over het als examencommissie vooraf sparren met de onderwijsteams. Dit doen we al, maar heeft de laatste jaren een hoge vlucht genomen. Hierover kunnen filosoferen met andere sparringpartners, leidt altijd weer tot nieuwe inzichten."

Ruim in de ontwikkeltijd

"Als iets ervoor heeft gezorgd dat het thema validering en examinering binnen Curio een hoge vlucht heeft genomen, is het wel de ontwikkeltijd die we als examencommissie krijgen om snel en flexibel naar casussen te kunnen kijken. Omdat alle commissieleden voor 0,1 fte zijn ingeroosterd, kan ik leden wekelijks oproepen om zich letterlijk een halve dag over een kandidaat te buigen. Dat heb je ook echt nodig. Door die extra facilitering hebben we onze procesgangen in een digitaal ECD-handboek kunnen gieten en verspreiden, met per proces alle aanvullende documenten."

Buiten grenzen durven kijken

"In het verlengde daarvan hoop ik dat ook andere scholen hun manier van valideren en examineren kritisch tegen het licht houden en met de toolkit 'Validering bewijsmateriaal #LLO' dat eerste, belangrijke puzzelstukje leggen. Het is belangrijk om out of the box te denken, buiten grenzen te kunnen en durven kijken. Door de regelruimte is veel mogelijk. Zij-instromers hebben veel capaciteiten die vaak verloren gaan als ze niet op de juiste manier worden beoordeeld, wat enorm zonde is. Kijk daarnaar, geef ze de kans om de waardering te voelen die ze verdienen. Dan krijg je hele mooie vakkrachten en specialisten terug met een diploma, zo weet ik uit ervaring."

Annette Verspeek

Superhandig, zo'n tool!

"Als ik mag kiezen uit een van onze eigen instrumenten, dan ga ik voor het verantwoordingsdocument. Alles wordt helder en transparant onderbouwd en geeft duidelijkheid voor alle betrokkenen, inclusief de kandidaat. Echt een aanrader!"

What?

Het Stappenplan

Volwassen zij-instromers in het mbo hebben vaak al veel werk- en leerervaring. Het is van belang om deze ervaring ook te waarderen, en op basis daarvan onderwijs en examinering op maat te kunnen bieden. In sommige gevallen is op basis van bewijsmateriaal dat de volwassen zij-instromer meeneemt zelfs vrijstelling voor examinering mogelijk. Samen met een aantal mbo-scholen is deze toolkit ontwikkeld, die handvatten biedt om eerder opgedane werk- en leerervaring te kunnen valideren.

Onderzoeksprocessen in het kader van valideren zijn uiteindelijk bedoeld om een verdedigbare beslissing over de beoordeelde mogelijk te maken. Valideren is dan ook het proces van het verzamelen en interpreteren van bewijs om die beslissing te ondersteunen. Bewijzen van eerder opgedane leer- en werkervaring kunnen daarbij ingebracht worden ter vervanging van examinering (vrijstelling) óf als onderdeel van (flexibele) examinering, bijvoorbeeld als onderliggend portfolio voor een criterium gericht interview of als onderdeel van dialogisch valideren.

Doelgroep van deze toolkit zijn onderwijsprofessionals die binnen een mbo-school het beleid en de praktijk vormgeven rondom het valideren van bewijsmateriaal in het kader van LLO. Onderwijsteams werken hierbij nauw samen met de examencommissie. De kern van de toolkit wordt gevormd door een aantal handreikingen dat ondersteuning biedt bij het formuleren van kaders voor de beoordeling van bewijsmateriaal: wat wil je van de zij-instromer zien, welke bewijsstukken zijn valide? Welke kwaliteitseisen stellen we aan de set van bewijsstukken? En hoe richten we het proces van valideren en beoordelen in.

Opzet toolkit

De toolkit geeft onderwijsteams inzicht in de stappen die zij kunnen nemen om het proces voor het valideren van bewijsmateriaal in te richten en biedt praktische tools om hier invulling aan te geven. Iedere stap kent een procesbeschrijving, en mogelijke tools en nuttige links om zelf aan de slag te gaan.

In deze publicatie vind je de beschrijving per stap + de tools. De toolkit is ook te downloaden voor eigen gebruik, [***klik hier voor de download***](#)

NAAR VOLGENDE PAGINA >>

Stappenplan*

Valideren bewijsmateriaal #LLO

* Dit stappenplan is interactief, klik op de stappen en je kunt direct navigeren naar de beschrijving en de tools verderop in deze publicatie.

Stap 1

Opstellen visie

[NAAR VOLGENDE PAGINA >>](#)

Opstellen visiedocument en vaststellen randvoorwaarden

In deze stap wordt de visie opgesteld en wordt op basis daarvan vastgesteld hoe het proces van valideren van andersoortige bewijsstukken wordt ingericht. Er wordt bepaald vanuit welke visie wordt gewerkt, waarom dat gebeurt, hoe dat gebeurt en wie daarbij betrokken zijn.

Visie

Een van de succesfactoren is het werken vanuit een duidelijke visie, zodat voor iedereen duidelijk is welk doel de onderwijsinstelling voor ogen heeft. Waarom is het valideren van bewijsstukken van zij-instromers van belang? Welke kwaliteitseisen zijn hierbij leidend? Wie doet wat? Hoe richten we het proces in en hoe borgen we de kwaliteit? Deze vragen beantwoord je voorafgaand aan het hele proces. De visie op het valideren van andersoortig bewijsmateriaal staat hierbij niet op zichzelf. Het is een aanvulling op de visie die de school heeft op Leven Lang Ontwikkelen en examineren. De visie geeft richting aan de inhoudelijke, procesmatige en organisatorische keuzes.

Tools:

1A. Hulpvragen visievorming validering bewijsstukken #LLO

Om te voorkomen dat de aanpak van docenten binnen een opleiding of instelling sterk uiteenlopen, is het belangrijk dat teams het gesprek over hun visie op onderwijs en leven lang ontwikkelen met elkaar aangaan. Wat is onze visie? Welke kernwaarden vinden wij belangrijk? En hoe vertalen we de visie naar de praktijk? Dit product faciliteert het goede gesprek over de visie op basis van een aantal gespreksvragen.

1B. Checklist - Randvoorwaarden voor inrichting van het proces

Het is essentieel dat een aantal randvoorwaarden is gerealiseerd, voordat het onderwijsteam aan de slag gaat met valideren van andersoortige bewijsstukken. Denk aan mogelijkheden om flexibel te examineren, de inrichting van logistieke of financiële processen. Deze checklist geeft een overzicht van de randvoorwaarden waar rekening mee gehouden moet worden.

1C. Gesprekskaarten – Samenwerking onderwijsteam en examencommissie

Een succesfactor bij het valideren van andersoortige bewijsstukken is een goede samenwerking en afstemming tussen onderwijsteams en examencommissies van begin tot eind. Het gesprek hierover is een essentieel onderdeel. Deze gesprekskaarten bieden hierbij een leidraad. Daarnaast is in deze tool beschreven wat de verantwoordelijkheden zijn van onderwijsteams (zorgen) en examencommissies (borgen), als het gaat om het realiseren van kwaliteit.

Nuttige links

- Op zoek naar werkvormen om met de visie aan de slag te gaan? Kijk naar de voorbeelden in de [Toolkit Blend je onderwijs](#), tool nummer 2 'visie ontwikkeling'.
- Weten wie welke rol heeft binnen het examenproces? Zie de [Examentaken mbo](#).

Tool1A.

Hulpvragen visievorming validering bewijsstukken #LLO

Omschrijving	Dit document is een hulpmiddel bij het opstellen van een visie op de validering van bewijsstukken die volwassen deelnemers in het kader van leven lang ontwikkelen meenemen. Bijzonder daarbij is dat het bewijsstukken betreft die buiten de onderwijscontext verzameld zijn, en waarbij het onderwijsteam bij de totstandkoming geen zicht heeft gehad. Het document bevat vragen die gebruikt kunnen worden bij het voeren van het gesprek om tot een visie te komen. Dit document bevat de volgende type vragen: → Startvragen om in gesprek te gaan over wat in de eigen situatie belangrijk is bij het valideren van bewijsstukken en het verlenen van vrijstelling. → Verdiepende vragen, waarin een aantal meer operationele aspecten van validering en vrijstelling de revue passeren. Deze vragen kunnen dienen als een startpunt bij het ontwikkelen van een visie op validering van andersoortig bewijsmateriaal. Afhankelijk van de specifieke context en het toepassingsgebied kunnen er nog meer relevante vragen zijn te overwegen zijn.
Tips voor gebruik van het document	1 Neem de hulpvragen bij visievorming door. 2 Beoordeel wie worden betrokken bij het beantwoorden van de vragen. → Docenten → Onderwijskundigen (beleidsadviseurs) → Examencommissies → Examencoördinatoren (vanuit de onderwijsteams) → Management → Bedrijfsvoering (administratie en financiën) 3 Gebruik de bestaande visie op leven lang ontwikkelen en examineren, van de mbo-school, indien aanwezig. Laat de visie op validering van bewijsmateriaal #LLO aansluiten op deze visie. 4 Stel de eigen visie op of scherp hem aan met behulp van de hulpvragen.

Startvragen

- Wat is de algemene visie op leven lang ontwikkelen binnen de mbo-school? Hoe verhoudt onze visie op valideren bewijsmateriaal #LLO zich hiertoe?
- Wat is de visie van de school op het flexibel aanbieden van onderwijs en examinering ten behoeve van LLO-deelnemers?
- Wat willen wij als team bereiken met valideren van werk- en leerervaringen? Voor wie is dit van belang?
- Welke waarden of principes vormen de basis van valideren van werk- en leerervaring en het verlenen van vrijstelling op basis hiervan?
- Wat merken de betrokkenen (deelnemer, werkveld, maatschappij, vervolgonderwijs, professionals) ervan als het proces van validering en vrijstelling perfect zou zijn?
- Richten wij ons op specifieke doelgroepen? Zo ja, welke zijn dat en wat zijn hun kenmerken?
- Hoe denken we over het standaardiseren van vrijstellingsprocessen binnen de school? Welke vrijheid hebben de sectoren, afdelingen of onderwijsteams? Wat mogen ze zelf invullen en wat niet?

Betrokkenen

- Welke onderdelen van de organisatie hebben met het verlenen van vrijstelling te maken en wat vraagt dit van de samenwerking?
- Hoe richten we de samenwerking in tussen het onderwijsteam en de examencommissie, zodat de examencommissie erop kan vertrouwen dat de beoordeling van het onderwijsteam op een juiste manier tot stand is gekomen? En hoe zorgen we er hierbij voor dat iedereen vanuit zijn eigen rol de verantwoordelijkheid voor kwaliteit neemt. Zie bijlage A.
- Wie zijn hierbij onze sleutelpersonen, wat zijn de sleutelprocessen? Waarom is dat zo?
- Wie heeft hierbij welke verantwoordelijkheden?

Verdiepende vragen

Kwaliteit

- Wat zijn de criteria waaraan bewijsmateriaal moet voldoen om in aanmerking te komen voor vrijstellingen bij LLO-trajecten? Hoe geven we hier invulling aan?
- Wanneer vinden wij bewijsmateriaal betrouwbaar en valide?
- Wanneer vinden wij bewijsmateriaal authentiek en relevant? Hoe actueel, hoe divers, typen bewijzen, niveau en complexiteit context etc.
- Hoe borgt de examencommissie de kwaliteit van het valideren van bewijsmateriaal en het verlenen van vrijstellingen voor examinering? Welke uitgangspunten hanteren zij daarbij? Wat betekent dat voor de processen? Wat moet het opleveren en voor wie?
- Hoe geven het onderwijsteam en de examencommissie de PDCA-cyclus vorm?
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat vrijstellingen eerlijk, transparant en consistent worden verleend?
- Hoe dragen we zorg voor onafhankelijke en deskundige beoordeling van de bewijzen?
- Hoe creëren we gelijkwaardige beoordelingen?

Betrokkenen

- Wat is de rol van het werkveld bij beoordeling van bewijsmateriaal?
- Hoe wordt het werkveld betrokken bij het realiseren van de visie op vrijstelling van examinering op basis van andersoortige bewijsstukken?
- Wat is voor ons belangrijk aan deskundigheid, professionaliteit of het handelen van degenen die een taak hebben binnen het proces van valideren en vrijstellen (intakers, assessoren, beoordelaars, etc.)? Wat vraagt dit aan scholing?
- Op welke momenten kunnen wij deelnemers bedienen als zij met een vrijstellingsvraag komen: het hele jaar door, een paar momenten in het jaar?
- Wat heeft de examencommissie van het team nodig om vrijstelling te kunnen nemen? Hoe verloopt bijvoorbeeld de terugkoppeling na het verlenen van vrijstelling naar het team en andersom?
- Welke mogelijke impact heeft het verlenen van vrijstellingen op basis van bewijsmateriaal verzameld buiten de onderwijscontext op andere belanghebbenden of op het systeem?
- Hoe zorgen we voor een betaalbaar, uitvoerbaar en organiseerbaar proces binnen de staande organisatie?
- Hoe wordt omgegaan met eventuele bezwaren, klachten of beroepen tegen vrijstellingsbeslissingen?

Tool 1B.**Checklist - Randvoorwaarden voor inrichting proces**

Omschrijving	Deze checklist is een hulpmiddel bij het inzichtelijk krijgen van de randvoorwaarden die nodig zijn bij het inrichten van het proces van validering van andersoortige bewijsstukken en het verlenen van vrijstelling van examinering bij LLO-trajecten.
Tips voor gebruik van het document	1. Bekijk de randvoorwaarden in dit document. 2. Bepaal welke randvoorwaarden van toepassing zijn en welke nog moeten worden aangepast of worden gerealiseerd binnen de mbo-school. 3. Beschrijf deze randvoorwaarden en leg deze vast als onderlegger van de visie op validering en vrijstelling. 4. Bepaal wat het van de organisatie vraagt om deze randvoorwaarden mogelijk te maken en zet hier acties voor uit.

Randvoorwaarden voor de inrichting van het proces

Om het proces van validering van leer- en werkervaring en vrijstelling van examinering bij LLO-trajecten goed in te richten binnen een onderwijsteam en de mbo-school, moet een aantal randvoorwaarden op orde zijn. Het is bijvoorbeeld voorwaardelijk dat er ook flexibel geëxamineerd kan worden. Denk aan meer momenten waarop geëxamineerd kan worden én het afnemen van delen van examens. Ook vraagt het iets van de organisatie van de examencommissie, wanneer het gaat om meer momenten waarop resultaten vastgesteld worden en er gediplomeerd dan wel gecertificeerd kan worden.

Hieronder staat een aantal veel voorkomende voorwaarden beschreven:

- Een opgesteld visiedocument met alle betrokken partijen over de visie op validering van leer- en werkervaring en vrijstelling van examinering.
- Akkoord van het CvB en directeurs voor het inrichten van een proces in de staande organisatie.
- Het gehele onderwijsteam committeert zich aan de visie op validering van leer- en werkervaring en vrijstelling van examinering.
- Vooraf bepalen hoe, wie en wanneer (zowel intern als extern) betrokken worden in het proces.
- Afspraken over communicatie (zowel intern als extern) en wie daar verantwoordelijk voor is (communicatieplan).
- Vastgelegde verantwoordelijkheden per rol (opnemen in de staande organisatie).
- Formatie voor docenten om het (verzamel)proces van deelnemers te begeleiden.
- Financiële kaders vaststellen (hoe is/blijft het betaalbaar en uitvoerbaar).
- Vrijstellingenbeleid aangepast binnen organisatie aan het ingerichte proces. De plannen van het onderwijsteam passen in het vrijstellingenbeleid dat de examencommissie hanteert.
- Logistieke processen ingericht op het proces (administratie, financiën). Helderheid krijgen over de beschikbare systemen binnen de mbo-school welke passen bij de te maken keuzes rondom het opslaan van bewijsmateriaal en flexibel kunnen examineren.
Nb. Nadat bewijsstukken of meegebrachte ervaring en kennis zijn gewaardeerd en er vrijstelling door de examencommissie is verleend, kan het voorkomen dat een deelnemer voor een deel van de kwalificatie-eisen een examen moet doen. Binnen de onderwijslogistieke processen is ruimte nodig om flexibel te kunnen examineren binnen de mbo-school.
- Een inschrijvingsprocedure vastleggen, waarbij is bepaald wanneer en hoe een deelnemer wordt ingeschreven en welke financiële afspraken hierbij worden gemaakt.
Nb: de school bepaalt zelf wanneer de deelnemer wordt ingeschreven. Dit kan al vooraf aan het beoordelingsmoment (stap 5) of op basis van de uitkomst van de intake (stap 3). Mbo-scholen maken hierin eigen keuzes.
- Zorgen voor deskundige intakeers en beoordelaars in de organisatie (professionaliseringplan)
- Kaders stellen aan het begeleidingsproces van de deelnemers die het proces doorlopen
- Bepalen of EVC-aanbieders van toegevoegde waarde kunnen zijn in het totale begeleidings- en/of valideringsproces. En benoemen welke voorwaarden er worden gesteld aan samenwerking(spartners).

Tool 1C.**Gesprekskaarten –
Samenwerking onderwijsteam en examencommissie**

Omschrijving	Deze gesprekskaarten zijn bedoeld voor onderwijsteams en examencommissies, om met elkaar het gesprek aan te gaan over wat zij van elkaar nodig hebben. Een succesfactor bij het valideren van andersoortige bewijsstukken is een goede samenwerking en afstemming tussen onderwijsteams en examencommissies van begin tot eind. Het gesprek hierover is een essentieel onderdeel. In deze gesprekskaarten worden de belangrijkste punten benoemd die naar voren zijn gekomen tijdens de bijeenkomsten met scholen in 2023 rondom het valideren van andersoortig bewijsmateriaal.
Tips voor gebruik van het document	1. Lees de visie rondom 'valideren van bewijsmateriaal #LLO' met elkaar door. 2. Lees bijlage A: wat zijn de verantwoordelijkheden en taken van een onderwijsteam en de examencommissie. 3. Ga op basis van de verschillende gesprekskaarten het gesprek met elkaar aan en leg afspraken vast. NB. De uitkomst van dit gesprek kan er toe leiden dat de visie bijgesteld moet worden of dat er bepaalde randvoorwaarden ingericht moeten worden.

Gesprekskaarten: wat hebben we van elkaar nodig?**Samen een stap durven en willen zetten in een
onbekend traject -> het zien van mogelijkheden**

- Hebben we met elkaar hetzelfde doel voor ogen?
- Willen we samen aan de slag met het valideren van andersoortig bewijsmateriaal, zodat dit kan leiden tot vrijstelling van examinering?
- Durven en willen we buiten bestaande kaders denken en werken?

**Het met elkaar bepalen van de visie op validering
van werk- en leerervaring en vrijstelling van
examinering**

- Welke inzichten en vertrekpunten over het meebrengen van leer- en werkervaring heeft iedereen?
- Hebben we hetzelfde beeld bij gebruikte begrippen (andersoortig bewijsmateriaal, leer- en werkervaringen)?
- Benoem naar elkaar welke visie er nu is op examinering en op onderwijs en verbindt deze met elkaar.

**Steun, vertrouwen en ruimte krijgen vanuit de
organisatie (de lijn)**

- Hebben we gezamenlijk voor ogen wie betrokken moeten worden bij de inrichting van dit proces?
- Wat hebben we van hen nodig en welke verantwoordelijkheden hebben zij?
- Ervaren we steun vanuit de lijn? Zo ja, waaruit blijkt dit en hoe houden we dit vast? Zo nee, wat is er dan nodig zodat wij deze steun krijgen?
- Hebben wij met elkaar inzichtelijk wat wij aan ruimte nodig hebben (facilitering) om dit proces vorm te geven en te borgen in de organisatie?

**Dialogoog met elkaar aangaan (van begin tot eind)
over het proces en duidelijke afspraken maken
over de samenwerking**

- Wanneer stemmen we gezamenlijk af en wie neemt hiertoe het initiatief?
- Wat zijn onze communicatielijnen?
- Hoe leggen we onze afspraken vast en waar borgen we dit?
- Hoe bepalen / kalibreren we met elkaar op inhoud en kwaliteit als het gaat om het verzamelen van bewijsmateriaal (zie ook stap 2) ?

**Heldere afspraken maken over een PDCA cyclus
en wie welke rol heeft (proceseigenaren)**

- Aan wie leggen we verantwoording af?
- Hoe bepalen we gezamenlijk het tijdsplan?
- Wie heeft welke verantwoordelijkheden in de cyclus?

**Verkennen van kaders, ruimte en elkaars
verantwoordelijkheden**

- Welke expertise hebben we in huis rondom validering en examinering?
- Welke kennis hebben we van elkaar nodig en kunnen we bundelen tijdens dit proces?
- Hebben we voldoende zicht op welke wet- en regelgeving van toepassing zijn?

Bijlage A – achtergrondinformatie over verantwoordelijkheden

Kwaliteit realiseer je als onderwijsteam samen met de examencommissie. Het onderwijsteam zorgt voor de kwaliteit van beoordeling en validering van andersoortige bewijsstukken (afsluiting), de examencommissie besluit om op basis hiervan vrijstelling te verlenen en borgt de kwaliteit. Deze bijlage is bedoeld voor onderwijsteams en examencommissies om met elkaar scherp te krijgen wie welke verantwoordelijkheden heeft.

VERANTWOORDELIJKHEDEN ONDERWIJSTEAMS: ZORGEN

Vooraf

Het onderwijsteam neemt de examencommissie tijdig mee in de manier waarop zij andersoortig bewijsmateriaal willen beoordelen en valideren. Zij formuleert hiervoor een visie, maakt afspraken en richt de processen in.

Het onderwijsteam vertaalt, in nauw overleg met de examencommissie, de inhoud van de kwalificatie naar wat je wilt zien van deelnemers die in aanmerking willen komen voor vrijstellingen. Zij formuleren kwaliteitseisen voor (voorbeelden van) andersoortig bewijsmateriaal dat aangeleverd kan worden. Denk aan aantal, diversiteit, aard en no-go bewijsstukken.

Het team stelt hiervoor een document op, maakt werkafspraken, en stemt dit af met de examencommissie en betrokken beleidsadviseurs.

Tijdens

Het onderwijsteam zorgt voor de kwaliteit van een goed intakegesprek, waarna een oordeel kan worden gegeven of een deelnemer het proces van validering gaat starten. Vervolgens wordt de deelnemer door het onderwijsteam – indien nodig – begeleid bij het verzamelen en aanleveren van de bewijsmaterialen.

Het onderwijsteam zorgt ervoor dat de bewijsstukken op een zorgvuldige en deskundige wijze worden beoordeeld. Daarbij vindt de beoordeling veelal plaats op basis van de set aan bewijzen en niet op basis van elk separaat bewijsstuk. Bij de beoordeling is aandacht voor een passende mix van onafhankelijkheid en deskundigheid bij degenen die beoordelen en besluiten of de deelnemer voorgedragen kan worden aan de examencommissie voor vrijstelling.

Achteraf

De werkwijze wordt regelmatige geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten stelt het onderwijsteam deze bij.

VERANTWOORDELIJKHEDEN EXAMENCOMMISSIES: BORGEN

Vooraf

De examencommissie is verantwoordelijk voor de kwaliteitsborging van de beoordeling van andersoortige bewijsstukken door het onderwijsteam. Daarbij is het van belang dat de examencommissie tijdig het gesprek aangaat met het onderwijsteam over de wijze waarop zij dit hebben ingericht. Op basis daarvan is de examencommissie in staat om passende borgende activiteiten in te richten, zoals bijwonen beoordelingen, kwaliteit beoordelingsinstrumenten beoordelen.

Tijdens

De examencommissie bekijkt of de door het team voorgenomen en gerealiseerde wijze van beoordelen voldoet aan het toezichtkader (BA2) en de eigen gestelde kwaliteitseisen. Dat kan zij doen door een beoordeling bij te wonen, of steekproeven te doen op beoordelingsformulieren. Veelal vindt er ook periodiek dialoog plaats tussen het onderwijsteam en de examencommissie om de processen, uitvoering en risico's samen te bespreken.

Daarnaast is het de wettelijke taak van de examencommissie om vrijstelling te verlenen. Hiertoe formuleert zij op basis van de wet- en regelgeving haar eigen vrijstellingenbeleid. Het verlenen van vrijstellingen doet zij op basis van de bewijsstukken en bijbehorende beoordeling van het onderwijsteam.

Achteraf

De examencommissie geeft terugkoppeling aan de deelnemer (en het onderwijsteam) over de wel/niet verleende vrijstelling(en). Daarnaast voert zij ook achteraf borgende taken uit. Denk aan: monitoren van verbetervoorstellen van het onderwijsteam.

Stap 2

Opstellen kaders

[NAAR VOLGENDE PAGINA >>](#)

BESCHRIJVING BIJ STAP 2

Opstellen kaders

Wanneer is een bewijsstuk goed genoeg? Hoe kan eerdere leer- en werkervaring worden gevalideerd en beoordeeld? Deze stap bevat concrete tools om te komen tot een bewijzenkader voor andersoortige bewijsstukken die een volwassene deelnemer kan aanleveren en kaders voor de beoordeling ervan door het onderwijsteam. Dat begint bij het bepalen wát je van de deelnemer wilt zien. Dit bepaal je aan de hand van de eisen in het kwalificatiedossier en leidt tot een **beoordelingskader**. Vervolgens bepaal je hoe je dit wilt zien, welke kwaliteitseisen worden er aan de bewijsstukken gesteld? Wanneer is het valide, betrouwbaar, authentiek etc. Dit wordt verwerkt in een **bewijzenkader**. Tenslotte ontwikkel je een **verantwoordingskader**, waarin wordt vastgelegd hoe het onderwijsteam voor de kwaliteit zorgt.

De in deze stap op te stellen kaders zijn in eerste instantie bedoeld om bewijzen te valideren ter vervanging van examinering, dus om vrijstelling van examinering te bewerkstelligen. Niet altijd zal een deelnemer bewijsmateriaal van voldoende kwaliteit voor het verlenen van vrijstelling op kunnen leveren. Dan is flexibel examineren in de vorm van dialogisch valideren of het organiseren van een criteriumgericht interview (CGI) op basis van een onderliggend portfolio wellicht een goed alternatief. Ook dan is het beoordelingskader, zoals dat in deze stap wordt opgesteld, van belang. Meer informatie over dialogisch valideren en CGI als exameninstrument vind je onder nuttige links.

Wat

Kwalificatiedossier
Allround
Timmerman
(25577 N4)

Dit kan ook
een kerntaak
zijn!

Werkproces P5-K1-W2:

Stelt hulp- en/of
ondersteuningsconstructies

De allround timmerman plaatst
tijdelijke ondersteunings-
constructies. Hij transporteert,
positioneert, stelt en bevestigt
complexe hulpconstructies.

Resultaat

De hulpconstructies zijn juist
gesteld en aangebracht. De
constructies zijn na gebruik
verwijderd. De tijdelijke
ondersteuningsconstructies
zijn aangebracht. De complexe
hulpconstructies zijn juist gesteld
en aangebracht.

Beoordelingskader (2A)

Wanneer wordt dit werkproces als
voldoende beoordeeld? Wanneer is een
hulpconstructie complex genoeg? Wat is
'juist gesteld en aangebracht'?

Bewijzenkader (2B)

Welke (type) bewijzen kan iemand
aanleveren om te bewijzen dat hij/zij
dit werkproces beheerst? Welke eisen
stellen we aan die bewijzen?

Hoe

Zorgen kaders plus werkafspraken voor kwaliteit? (2C)

Valide, Betrouwbaar
Gelijkwaardige, onafhankelijke
en deskundige beoordeling

Tools

2A Opstellen kader voor beoordeling

Het formuleren van een kader voor eisen aan bewijzen en de kwaliteit ervan begint bij het opstellen van een kader voor de beoordeling van (een set) bewijsstukken. Immers, als je als onderwijsteam scherp hebt wát de deelnemer moet bewijzen qua kennis en vaardigheden, op welk niveau en in welke context, kan de vertaalslag worden gemaakt naar de hoeveelheid en de typen bewijzen die daarbij passen.

De inhoud van het kwalificatiedossier is leidend voor de inhoudelijke beoordeling van de bewijsstukken. Op basis daarvan maakt het team per kerntaak of werkproces een beoordelingsformulier of rubric. Deze maakt het mogelijk bewijsstukken te beoordelen en er een waardering aan te koppelen. Wellicht kan je hiervoor ook bestaande beoordelingsformulieren van bestaande (kader) examens gebruiken.

2B Opstellen kader voor eisen aan bewijzen

Als je de beoordeling, de meetlat, scherp hebt, kan er worden nagedacht over de eisen die je aan bewijzen gaat stellen. Welke type bewijzen geven informatie over dat wat je wilt beoordelen? Hoeveel bewijzen moeten dat zijn? Hoe recent moeten die gegenereerd zijn? Van welk niveau en welke complexiteit moet de set bewijzen getuigen?

2C Opstellen verantwoordingskader voor kwaliteit

De inhoud van het waarderingskader standaard 'Borging en afsluiting' (BA2) is leidend voor de kwaliteit van de examinering. De examinering moet afgestemd zijn op de kwalificatie, valide en betrouwbaar zijn, onafhankelijk en deskundig beoordeeld en er moet sprake zijn van gelijkwaardige afnamecondities en beoordeling. Deze kwaliteitseisen gelden ook voor de set bewijsstukken en het bijbehorende proces dat je ingericht hebt om deze te valideren, beoordelen en erover te beslissen. Dit moet immers van dezelfde kwaliteit zijn als het examenonderdeel waarvoor het vrijstelling oplevert.

In stap 5 gaat het onderwijsteam de set bewijsstukken valideren en beoordelen. Valideren betekent het controleren op juistheid en geldigheid: voldoet de set bewijzen aan het kader dat je met tool 2B geformuleerd hebt? Beoordelen betekent in het kader van validering van bewijsmateriaal #LLO dat het onderwijsteam de bewijsstukken naast het beoordelingskader legt dat met tool 2A is gemaakt en oordeelt of hiermee in voldoende mate wordt aangetoond dat de deelnemer aan de kwalificatie-eisen voldoet.

Nuttige links:

- Met elkaar in gesprek over het waarderingskader van inspectie? Zie [vragen voor onderwijsteams en examencommissies](#).
- [Onderzoekskader](#) 2021 voor het toezicht op het middelbaar beroepsonderwijs.

Meer lezen over dialogisch valideren en het criteriumgericht interview

- Meer weten over dialogisch valideren: Zie dit [discussiestuk](#) van Ruud Duvekot.
- Klarus, R., Peeters, A., & Brinke, D. J. T. (2017). Toetsen en valideren van leeruitkomsten in flexibel onderwijs. Toetsen in het hoger onderwijs, 95-107.
- Meer weten over Leeruitkomsten in het mbo. Zie de [Canon beroepsonderwijs](#).
- Leerdoelen, lesdoelen en leeruitkomsten: wat is het verschil? Zie [vernieuwend onderwijs](#).
- Toetsvorm kiezen en construeren Zie: [Radboud Universiteit](#).
- Formats en handreikingen over construeren van examens. Zie de [Procesarchitectuur Examinering](#).

Tool 2A.**Opstellen kader voor beoordeling**

Omschrijving	Dit document is een hulpmiddel dat gebruikt kan worden bij het opstellen van een beoordelingskader voor andersoortige bewijsstukken. Met dit document maakt het onderwijsteam de vertaalslag van de kwalificatie-eisen uit het kwalificatiedossier naar een beoordelingsinstrument voor andersoortige bewijsstukken. Vervolgstep in tool 2B is de vertaling naar de eisen aan bewijzen: wat wil het onderwijsteam van een deelnemer zien en met welke (set) bewijsstukken kan een deelnemer dat aantonen?
Tips voor gebruik van het document	Stel het beoordelingskader vast met de examencommissie voordat stap 3 (intakegesprek) plaats gaat vinden. Nb: Valideren en beoordelen van bewijsmateriaal vindt plaats in stap 5 aan de hand van de kaders die in tool 2A en 2B zijn geconstrueerd.

Vragen die in deze tool aan de orde komen:

- Hoe kom je van een kwalificatiedossier tot een beoordelingskader voor (een set) bewijsstukken?

Resultaat na het doorlopen van deze tool:

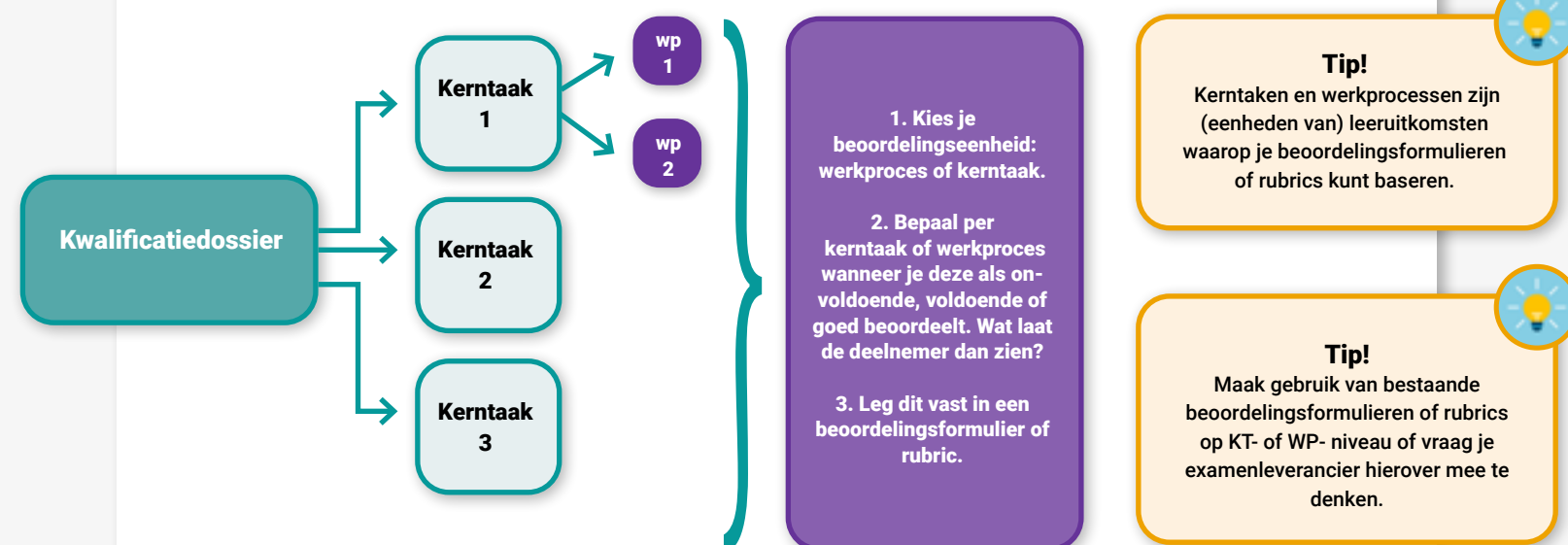
Een beoordelingskader (beoordelingsformulier of rubric) per te beoordelen eenheid waaruit blijkt wanneer een set bewijsstukken voldoet aan (een deel van) de kwalificatie-eisen.

Waarom is dit relevant?

In stap 5 gaat het onderwijsteam de (set) bewijzen beoordelen. Daarbij beoordelen zij of de bewijzen goed genoeg zijn om een vrijstellingsverzoek (met advies van het team) in te dienen bij de examencommissie. Of dat het goed genoeg is om – met aanvulling van een deelexamen – een uitspraak te doen over het al dan niet behalen van een examenonderdeel. Daarvoor moet het team scherp hebben wat zij op de te beoordelen eenheid als 'voldoende' beschouwt.

Hoe kom je van kwalificatiedossier tot een beoordelingskader voor een (set) bewijs(stukken) in een portfolio?

Het onderwijsteam maakt een vertaling van de kwalificatie-eisen naar beoordelingskaders. Dit wordt uitgewerkt op het niveau van werkprocessen of kerntaken. Hiervoor kan een rubric worden gebruikt. Een rubric kan analytisch of holistisch zijn. Bij een holistische aanpak geeft de beoordelaar een overall beoordeling op basis van de rubric. Bij een analytische aanpak wordt ieder criterium gescoord en wordt op basis daarvan een eindbeoordeling gegeven. Een holistisch kader over een grotere exameneenheid (kerntaak) past mogelijk beter bij de bewijzen van leer- en werkervaring die een volwassen deelnemer kan opleveren - waarin kennis, vaardigheden en houding binnen werkprocessen en over werkprocessen heen aangetoond worden.

Stappenplan om te komen tot een beoordelingskader voor bewijsstukken**Meer lezen en formats m.b.t. analytisch versus holistisch beoordelen en het construeren van rubrics.**

- Wetenschappelijk onderzoek over analytisch versus holistisch beoordelen. Zie deze [link](#).
- Informatie over rubrics van de Universiteit van Utrecht. Zie deze [link](#).
- Eenvoudig rubrics maken, beheren en delen. Zie: deze [link](#).
- Rubric voor Rubrics en [Single point rubric](#) van [Vernieuwend onderwijs](#).
- Meer informatie over het [construeren van een beoordelingsformulier](#) van de Hogeschool van Utrecht.

Tool 2B.**Opstellen kader voor eisen aan bewijzen**

Omschrijving	Deze tool helpt om tot een bewijzenkader te komen voor de eisen die aan bewijzen worden gesteld. Op basis van het beoordelingskader voor een examenonderdeel - opgesteld in tool 2A - formuleert het onderwijsteam in deze stap de eisen aan de (set) bewijzen. Deze set moet voldoen aan de kwaliteitscriteria voor examinering.
Tips voor gebruik van het document	Als er zich een deelnemer meldt, voor een certificaat- of diploma-traject, die aangeeft (een deel van) de kerntaken of werkprocessen al te beheersen, gebruik je het beoordelings- en bewijzenkader om in het intakegesprek in stap 3 te bespreken wat je van de deelnemer wilt zien en op welke manier. Nb: Valideren en beoordelen van bewijsmateriaal vindt plaats in stap 5 aan de hand van de kaders die in tool 2A en 2B zijn geconstrueerd.

Vragen die in deze tool aan de orde komen:

- Hoe ziet het bewijzenkader voor examinering eruit en hoe is dat relevant in deze context?
- Welke vorm- en inhoudseisen stellen we aan de (set van) bewijzen?
- Welke kwaliteitseisen stellen we aan de (set van) bewijzen?
- Hoe operationaliseren we kwaliteitscriteria zoals validiteit, betrouwbaarheid, gelijkwaardigheid en transparantie ten aanzien van de bewijzen?
- Hoe maken we voor de deelnemer, intaker en beoordelaar duidelijk aan welke (kwaliteits)eisen bewijsstukken moeten voldoen?
- Hoe maken we het proces transparant voor alle betrokkenen?

Resultaat na het doorlopen van deze tool:

Een bewijzenkader of checklist dat de eisen aan bewijzen en de toegestane bewijsstukken transparant maakt voor de deelnemer, intaker en beoordelaar.

Waarderingskader Borging en Afsluiting 2: Afsluiting

In het waarderingskader mbo wordt expliciet benoemd dat het onderwijsteam verantwoordelijk is het zorgen voor kwaliteit van examinering. In de tekst van de standaard, hieronder afgebeeld, worden kwaliteitscriteria genoemd. Examinering moet onder andere afgestemd zijn op de kwalificatie, valide en betrouwbaar, en onafhankelijk en deskundig beoordeeld worden.

De opleiding onderbouwt dat de student voldaan heeft aan de voorwaarden voor het diploma, een certificaat of een mbo-verklaring.

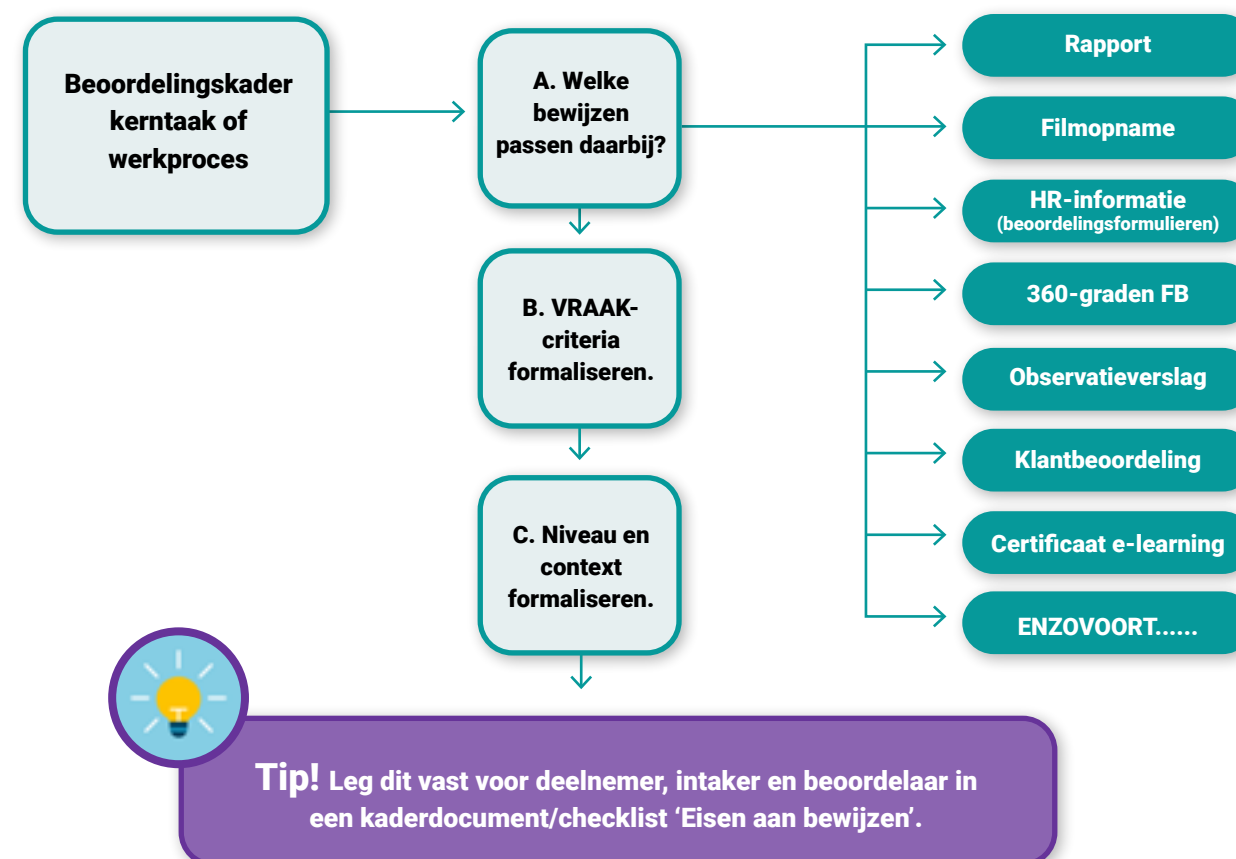
BA 2.

De opbouw en inrichting van de afsluiting voldoen aan de eigen vastgestelde kwaliteitseisen voor een betrouwbare diplomering en certificering. Dit sluit aan op de visie op het onderwijs van het team. De examinering is afgestemd op de kwalificatie-eisen wanneer het gaat om diplomering. Dit is inclusief de keuzedelen en de eisen ten aanzien van generieke examenonderdelen. De examinering is valide en betrouwbaar en zorgt ervoor dat de student voldoet aan de voorwaarden tot diplomering of certificering. De afnamecondities en de beoordelingen zijn voor studenten gelijkwaardig. De opleiding betreft de beroepspraktijk bij de examinering. De opleiding beoordeelt de bewijzen ten behoeve van de examinering onafhankelijk en deskundig. Deze bewijzen laten in samenhang een passende balans zien tussen vereiste kennis, houding en vaardigheden, waarbij onderdelen van de examinering in de reële beroepspraktijk plaatsvinden. Op basis van de bewijzen stelt de opleiding vast of een student de kwalificatie-eisen in voldoende mate beheerst. De student is volledig en tijdig geïnformeerd over de kwalificatie-eisen en de eisen die de opleiding stelt aan de examinering en diplomering. Deze informatie is voor alle betrokkenen transparant en eenduidig.

Overgenomen uit Regeling standaarden examenkwaliteit 2021.

Relevantie voor 'Validering bewijsmateriaal #LLO'

Ook als er bewijzen van binnen of buiten het onderwijs worden meegenomen in een besluit over (een deel van) de kwalificatie, moeten deze aan de kwaliteitseisen voldoen. Belangrijk dus om aan de voorkant goed na te denken over de eisen waaraan (een set) bewijsstukken moet(en) voldoen, en hoe dit – samen met zorgvuldig ingerichte beoordelingsprocessen en kaders – bijdraagt aan het realiseren van de kwaliteitscriteria uit het waarderingskader.

Komen tot een kader voor bewijsstukken

1. Hulpdocument - Formuleren van vorm- en inhoudseisen aan bewijzen

VRAAK-criteria

De VRAAK-criteria kunnen houvast geven bij het bespreken van en vaststellen van de eisen waaraan de (set van) bewijzen moet voldoen. De VRAAK-criteria komen deels overeen met de kwaliteitscriteria uit het waarderingskader BA2. Waar dit in de tabel hieronder aan de orde is, is dit in een blauw kader aangegeven. Daar waar individuele bewijzen mogelijk niet aan alle kwaliteitscriteria voldoen, kan dat bij een combinatie van bewijzen juist wél het geval zijn. Vandaar dat in deze toolkit veelal gesproken wordt over een set bewijzen. Kwaliteitscriteria uit het waarderingskader als validiteit en betrouwbaarheid kunnen geborgd worden door een veelheid en diversiteit aan bewijzen, afkomstig van diverse bronnen, referenties en/of contexten. Het is belangrijk om hierbij vanuit een holistisch standpunt te kijken en informatie over de competentie van de deelnemer te combineren en evalueren over meetmomenten (bewijzen) heen om inhoudelijk gefundeerde en betekenisvolle conclusies te kunnen trekken.

Criteria	Beschrijving	Beoordeling
VARIATIE	De deelnemer toont aan in meerdere situaties/contexten ervaring te hebben opgedaan, in elk geval in één of twee specifieke maar gevarieerde situaties. Denk hierbij aan verschillende werkzaamheden, verschillende mensen, verschillende werkomstandigheden, verschillende vakgebieden waarin kennis, vaardigheden een gedrag is ontwikkeld.	De deelnemer toont aan het werkproces/kerntaak ook in andere, gevarieerde contexten (passend bij het type werk) te kunnen uitvoeren. Dit blijkt uit meerdere bewijzen (aansluitend op werkproces/kerntaak of deel daarvan).
RELEVANTIE	De bewijzen hebben betrekking op de kwalificatie-eisen: kerntaken en werkprocessen, en tonen aan dat de deelnemer deze beheerst. Met andere woorden de bewijzen zijn valide.	De bewijzen die de deelnemer aanlevert zijn relevant voor het aantonen van beheersing van (een deel van) de kwalificatie-eisen. Nb: het takenpakket/de werkervaring van een deelnemer komt vaak niet 100% overeen met de onderdelen van een werkproces en/of kerntaak. Ook kan een bewijsstuk of set bewijsstukken gebruikt worden voor het aantonen van beheersing van meerdere kwalificatie-onderdelen. BA2: afstemming kwalificatie-eisen & validiteit

ANTHENTICITEIT	De authenticiteit van de (werk) ervaring staat onomstotelijk vast; bewijzen hebben zonder twijfel betrekking op één of meerdere activiteiten die de deelnemer zelf heeft uitgevoerd. Nb: Authenticiteit kan ook blijken uit een combinatie van de diverse instrumenten (bijv. bewijsmateriaal portfolio in combinatie met een CGI).	Het bewijsmateriaal heeft onomstotelijk betrekking op de werkzaamheden en ervaringen van de deelnemer. Bijvoorbeeld: er zijn officiële documenten en/of documenten met de naam van de deelnemer erop aangeleverd, of de authenticiteit is gecheckt d.m.v. ondertekening (handtekening) of contact met de referentie. BA2: betrouwbaarheid
ACTUALITEIT	Actualiteit van het bewijsmateriaal wordt aangetoond doordat er data op het bewijsmateriaal staan of doordat de periode van totstandkoming van het bewijsmateriaal te achterhalen is. Voorbeeld: 'niet ouder dan vijf jaar'. Indien er sprake is van snel veranderende wet- en regelgeving of innovatie, is de termijn vaak korter. Maak een inschatting van verouderde kennis, vaardigheden en gedragingen versus nog steeds relevante en bruikbare kennis, vaardigheden in de hedendaagse beroepspraktijk.	Het getoonde bewijsmateriaal is actueel, omdat het van een datum is voorzien. Het is ook duidelijk dat de bewijzen betrekking hebben op de ervaring en beheersing die de deelnemer op het moment van beoordeling heeft (het betreft geen verouderde kennis of vaardigheden).
KWALITEIT (KWANTITEIT)	Het aantal jaren ervaring én de intensiviteit van de aangetoonde ervaring van de deelnemer (let op fulltime of parttime) weerspiegelt mede de kwaliteit van het bewijsmateriaal en moet voldoende zijn om te kunnen bepalen dat er in de bewijsvoering geen sprake is van een toevalstreffer of eenmalige actie. Een enkel bewijsstuk is onvoldoende. De kwantiteit moet in samenhang worden bekeken met de variatie en de relevantie en wie de bewijslast heeft afgegeven.	Uit de bewijslast blijkt dat de deelnemer bijvoorbeeld minimaal een x aantal jaren, meerdere malen per week (of per maand) ervaring heeft opgedaan. BA2: betrouwbaarheid

2. Verwerk in een bewijzenkader/checklist 'Eisen aan bewijzen' in ieder geval de volgende elementen per beoordelingseenheid (werkproces/kerntaak)

Beoordelingseenheid (Werkproces/kerntaak):

Beschrijving 'Voldoende' uit het beoordelingskader:

Hoeveel bewijzen willen we zien?

- Welke vorm kunnen, moeten en/of mogen deze bewijzen hebben (bewijstypen) gezien de kwalificatie-eis die beoordeeld moet worden?
- Welke eisen stellen we aan de diversiteit van bewijzen?
- Welke eisen stellen we aan de actualiteit van bewijzen?
- Welke eisen stellen we aan de authenticiteit van bewijzen?
- Welke eisen stellen we aan complexiteit, niveau en context(en) en wat betekent dat voor de toegestane bewijzen?
- Optioneel: voorbeelden van typen bewijslast.
- Optioneel: hoe te handelen als bewijstypen buiten het kader gepresenteerd worden door de deelnemer.

3. Voorbeeld analysematrix van bewijsmateriaal

Hieronder is een voorbeeld van een analysematrix van mogelijke bewijsstukken (uit het domein Maatschappelijke Zorg) opgenomen. Deze laat zien dat een individueel bewijsstuk zelden voldoet aan alle kwaliteitscriteria. Daar waar individuele bewijzen mogelijk niet aan alle kwaliteitscriteria voldoen, kan dat bij een combinatie van bewijzen juist wél het geval zijn. Vandaar dat in deze toolkit veelal gesproken wordt over een set bewijzen. Kwaliteitscriteria uit het waarderingskader als validiteit en betrouwbaarheid kunnen geborgd worden door een veelheid en diversiteit aan bewijzen, afkomstig van diverse bronnen/referenties/contexten. Het is belangrijk om hierbij vanuit een holistisch standpunt te kijken en informatie over de competentie van de deelnemer te combineren en evalueren over meetmomenten (bewijzen) heen om inhoudelijk gefundeerde betekenisvolle conclusies te kunnen trekken. De nadruk ligt daarbij dan ook op het borgen van de kwaliteitskenmerken van het geheel aan bewijzen op basis waarvan een beslissing moet worden genomen.

Voorbeelden van andersoortige bewijsmaterialen

Type bewijs	Check kwaliteitscriteria		Mogelijk aanvullende acties/maatregelen: welke maatregelen kun je nemen om de set van bewijzen aan te vullen, zodanig dat wel aan de kwaliteitscriteria wordt voldaan?	Mogelijke alternatieven indien met aanvullende bewijsstukken niet aan de kwaliteitscriteria kan worden voldaan, c.q. inzet van andere instrumenten op een (deel)examen.
	Criterium/criteria waaraan voldaan wordt:	Criteria die mogelijk nog onvoldoende aangetoond zijn:		
Verantwoordingsverslag(en) op werkprocesniveau, meerdere voorbeelden van werkervaring onderbouwd met protocollen van werkgever	Afgestemd op kwalificatie-eisen, relevant	Authenticiteit (betrouwbaarheid), validiteit: de vaardigheid wordt beschreven, feedback collega's getuigt van vaardigheid op werkproces, onafhankelijkheid en deskundigheid van de beoordeling.	Feedback leidinggevende toevoegen (meer onafhankelijk en deskundig), authenticiteitsverklaring, verklaring van werkgever dat werk authentiek en van de deelnemer is en conform werkwijze werkgever toevoegen.	Uitbreiden portfolio, Observatie op de werkplek door schoolassessor, CGI
Foto's of andersoortig beeldmateriaal + ondersteunend verslag van het uitvoeren van werkzaamheden, dekkend voor werkprocessen	Afgestemd op kwalificatie-eisen, relevant.	Validiteit, betrouwbaarheid (authenticiteit), onafhankelijk en deskundig oordeel uit praktijk ontbreken.	Aanvullende bewijzen aanleveren m.b.t. inhoud WP (vaardigheid) --> filmopname, observatieverslag door collega/leidinggevende, verklaring van werkgever dat werk authentiek en van de deelnemer is en conform werkwijze werkgever toevoegen, beoordeling/reflectie door werkgever/klant toevoegen.	Uitbreiden portfolio Observatie op de werkplek door schoolassessor, + CGI
Certificaten van voltooiing (zorgtechnisch handelen) E-learning	(Beperkt) afgestemd op kwalificatie-eisen (slechts voor onderliggende kennis). Onafhankelijke en deskundige beoordeling.	Validiteit: kennis gemeten, maar juist ook vaardigheid gevraagd. Geen zicht op authenticiteit examinandus (betrouwbaarheid). Niet actueel.	Aftekenlijst skills door werkgever (3x per handeling), 360 graden FB feedback op vaardigheid van collega's, leidinggevende, cliënten.	Observatie op werkplek door schoolassessor, (simulatie)proeve aan begin opleidingstraject
BHV/reanimatie/EHBO-diploma	Afgestemd op (deel van) kwalificatie-eisen, gelijkwaardige afnamecondities, valide indien ook vaardigheden geoefend, betrouwbaar.	(Onvoldoende zicht op) onafhankelijke en deskundige beoordeling, validiteit indien vaardigheden niet geoefend zijn.	Per aanbieder (1-malig) in kaart brengen of er onafhankelijk en deskundig getoetst wordt en of er sprake is van de combinatie van kennis en vaardigheden.	(simulatie)proeve aan begin opleidingstraject
Instellingsverklaring medicijnen verstrekken	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide.	Betrouwbaarheid, gelijkwaardige afnamecondities, onafhankelijke en deskundige beoordeling.	Inzicht verkrijgen in protocollen werkgever voor verstrekking geeft zicht op betrouwbaarheid, gelijkwaardigheid van afnamecondities en beoordeling en de onafhankelijkheid en deskundigheid daarvan.	Observatie op werkplek door schoolassessor, (simulatie)proeve aan begin opleidingstraject, aanvullend CGI
Cliëntrapportage m.b.t. uitvoeren wp waarvan rapporteren onderdeel is	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide en authenticiteit.	Betrouwbaarheid, gelijkwaardige afnamecondities, onafhankelijke en deskundige beoordeling	Betrouwbaarheid: meerdere situaties rapporteren, printscreen met inlog deelnemer.	Aanvullend CGI, (simulatie)proeve aan begin opleidings-traject
Observatie- of handelingsplan + verantwoordingsrapportage op werkprocesniveau	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide (plan plus verantwoording in rapportage over body of knowledge/toegepaste kennis), gelijkwaardige opdracht en context	Onafhankelijke en deskundige beoordeling, betrouwbaarheid	Beoordeling door onderwijsteam, bij beoordeling op/door werkplek: modereren, scholen, inhoudskundigheid vaststellen, betrouwbaarheid: authenticiteitsverklaring deelnemer en werkgever.	Observatie op werkplek door schoolassessor, (simulatie)proeve aan begin opleidingstraject, aanvullend CGI

Voorbeelden van andersoortige bewijsmaterialen

Type bewijs	Check kwaliteitscriteria		Mogelijk aanvullende acties/maatregelen: welke maatregelen kun je nemen om de set van bewijzen aan te vullen, zodanig dat wel aan de kwaliteitseisen wordt voldaan?	Mogelijke alternatieven indien met aanvullende bewijsstukken niet aan de kwaliteitseisen kan worden voldaan, c.q. inzet van andere instrumenten op een (deel)examen.
	Criterium/criteria waaraan voldaan wordt:	Criteria die mogelijk nog onvoldoende aangetoond zijn:		
HR-informatie: beoordelingsverslag(en), functioneringsgesprekken, functieomschrijvingen, referenties, aanbevelingen, getuigschriften	Variatie en authenticiteit	Afstemming kwalificatie-eisen, validiteit, betrouwbaarheid, gelijkwaardigheid, onafhankelijke en deskundige beoordeling.	Analyse van beschikbare inhoudelijke documenten, formats en protocollen werkgever: is er een directe inhoudelijke relatie met de kwalificatie-eisen? Geven deze met elkaar een valide en betrouwbaar beeld van de kennis en kunde van de deelnemer conform KD? Is er sprake van gelijkwaardige condities doordat bijvoorbeeld een vast gespreks- en verslagleggingsformat gebruikt wordt en beoordelaars aantoonbaar onafhankelijke en deskundig zijn?	Observatie op werkplek door schoolassessor, (simulatie) proeve aan begin opleidingstraject, aanvullend CGI
Filmopname	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide, betrouwbaar, gelijkwaardig		Beoordeling door onderwijsteam, bij beoordeling op/door werkplek: modereren, scholen, inhoudskundigheid vaststellen, betrouwbaarheid: authenticiteitsverklaring deelnemer en werkgever.	Observatie op werkplek door schoolassessor, (simulatie) proeve aan begin opleidingstraject, aanvullend CGI
Behaalde trainingen bij werkgevers (inhoud bekend, verzorgd door externen)	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide, betrouwbaar, gelijkwaardig, onafhankelijk en deskundig beoordeeld als: het een werkproces betreft m.b.t. deskundigheidsbevordering waarbij de training inhoudelijk aansluit en het één van meerdere activiteiten betreft. Of als het een veelheid aan trainingen is waardoor een groter geheel van de kwalificatie afgedekt wordt (werkproces of kerntaak) en in de training zowel kennis als vaardigheid aan de orde komt	Afstemming kwalificatie-eisen, validiteit: vaak betreffen interne trainingen een klein onderdeelje van de kwalificatie en getuigt het bewijs van deelname niet van vaardigheid en toepassing (triple C, mat-training etc.)	Aanvullend bewijs is nodig om het beeld te completeren, het werkproces te vervolmaken én bewijs dat trainingsinhoud daadwerkelijk in de praktijk is gebracht incl. authenticiteitscheck	Observatie op de werkplek door schoolassessor, (simulatie)proeve aan begin opleidingstraject
Score op vakwedstrijden (Skills, Hairaward, Horecava etc.)	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide, betrouwbaar, gelijkwaardige afnamecondities en beoordeling, onafhankelijke en deskundige beoordeling (Skills) en authenticiteit.	Afstemming kwalificatie-eisen, validiteit (overige vakwedstrijden)	Inhoudelijke vergelijking door kwalificatie met de wedstrijdopdracht en -beoordeling (wat en door wie).	
Gerichte feedback van collega's op werkvloer/360 graden FB		Validiteit, betrouwbaarheid, onafhankelijkheid en deskundigheid van de beoordeling	Afhankelijk van waarop FB is gevraagd (gerelateerd aan KD, valide), door wie FB gegeven (onafhankelijkheid, deskundigheid), hoeveel mensen bevraagd zijn (betrouwbaarheid) -> op alle aspecten kan aanvullend bewijs gevraagd worden dan wel inzicht in formats en protocollen voor de 360-graden feedback.	Aanvullend CGI Aanvullend bewijsmateriaal
Rapportages	Afgestemd op kwalificatie-eisen, valide, indien ook de vaardigheid rapporteren onderdeel is van het te meten construct.	Betrouwbaarheid, gelijkwaardige afnamecondities, onafhankelijke en deskundige beoordeling	Betrouwbaarheid: meerdere bewijzen/ rapportages vragen, authenticiteitsverklaring werkgever opvragen. Gelijkwaardigheid: context praktijksituatie vergelijken met KD. Onafhankelijke en deskundige beoordeling: inzicht in beoordelingsstructuur en criteria.	Aanvullend CGI, (simulatie) proeve aan begin opleidings-traject

Tool 2C**Opstellen verantwoordingskader voor kwaliteit**

Omschrijving	Deze tool helpt om te komen tot een verantwoordingskader voor kwaliteit in het kader van valideren en beoordelen van andersoortige bewijsstukken. Op basis van het beoordelingskader voor een examenonderdeel – opgesteld in tool 2A – en de eisen aan de (set) bewijzen opgesteld in tool 2B, en de werkafspraken die een team formuleert rondom processen, procedures en personen wordt de kwaliteit van het geheel verantwoord. Dit moet voldoen aan de kwaliteitscriteria voor examinering, zoals geformuleerd in het waarderingskader BA2.
Tips voor gebruik van het document	Stel als team een verantwoordingskader op zoals hieronder aangegeven en bespreek dit met je examencommissie. Zien zij risico's? Missen ze informatie? Nb: Valideren en beoordelen van bewijsmateriaal vindt plaats in stap 5 aan de hand van de kaders die in tool 2A en 2B zijn geconstrueerd.

Vragen die in deze tool aan de orde komen:

- Hoe ziet het bewijzenkader voor examinering eruit en waarom is dat relevant in deze context?
- Welke kwaliteitseisen stellen we aan de (set van) bewijzen?
- Hoe operationaliseren we kwaliteitscriteria zoals validiteit, betrouwbaarheid, gelijkwaardigheid en transparantie ten aanzien van de bewijzen?

Resultaat na het doorlopen van deze tool:

Een verantwoordingskader waarin beschreven wordt op welke wijze (een set) bewijsstukken, dat voldoet aan het kader voor bewijsstukken (2B) en beoordeeld is volgens het beoordelingskader uit 2A, voldoet aan de kwaliteitscriteria voor examinering zoals beschreven in het waarderingskader (BA2).

Met het doorlopen van deze tool heb je een verantwoordingskader geformuleerd. Daarmee onderbouw je naar examencommissie, bevoegd gezag, (potentiële) deelnemers, werkveld en externe toezichthouder op welke wijze het onderwijsteam zorgdraagt voor kwaliteit van examinering bij het valideren van niet onder examencondities verkregen bewijsmateriaal in het kader van LLO.

LET OP! Een verantwoordingskader 'Kwaliteit van examinering bij validering bewijsmateriaal #LLO' hoeft – in tegenstelling tot de kaderdocumenten uit 2A en 2B - niet per werkproces of kerntaak opgesteld worden, maar kan per crebo getuigen van de wijze waarop opgestelde kaders en werkafspraken zorgen voor kwaliteit.

Waarderingskader Borging en Afsluiting 2: Afsluiting

In het waarderingskader mbo wordt expliciet benoemd dat het onderwijsteam verantwoordelijk is voor de zorg voor kwaliteit van examinering. In de tekst van de standaard, hieronder afgebeeld, worden kwaliteitscriteria genoemd. Examinering moet onder andere afgestemd zijn op de kwalificatie, valide en betrouwbaar zijn, en onafhankelijk en deskundig beoordeeld worden.

De opleiding onderbouwt dat de student voldaan heeft aan de voorwaarden voor het diploma, een certificaat of een mbo-verklaring.**BA 2.**

De opbouw en inrichting van de afsluiting voldoen aan de eigen vastgestelde kwaliteitseisen voor een betrouwbare diplomering en certificering. Dit sluit aan op de visie op het onderwijs van het team. De examinering is afgestemd op de kwalificatie-eisen wanneer het gaat om diplomering. Dit is inclusief de keuzedelen en de eisen ten aanzien van generieke examenonderdelen. De examinering is valide en betrouwbaar en zorgt ervoor dat de student voldoet aan de voorwaarden tot diplomering of certificering. De afnamecondities en de beoordelingen zijn voor studenten gelijkwaardig. De opleiding betreft de beroepspraktijk bij de examinering. De opleiding beoordeelt de bewijzen ten behoeve van de examinering onafhankelijk en deskundig. Deze bewijzen laten in samenhang een passende balans zien tussen vereiste kennis, houding en vaardigheden, waarbij onderdelen van de examinering in de reële beroepspraktijk plaatsvinden. Op basis van de bewijzen stelt de opleiding vast of een student de kwalificatie-eisen in voldoende mate beheerst. De student is volledig en tijdig geïnformeerd over de kwalificatie-eisen en de eisen die de opleiding stelt aan de examinering en diplomering. Deze informatie is voor alle betrokkenen transparant en eenduidig.

Overgenomen uit Regeling standaarden examenkwaliteit 2021.

Relevantie voor 'Validering bewijsmateriaal #LLO'

Ook als er bewijzen van binnen of buiten het onderwijs worden meegenomen in een besluit over (een deel van) de kwalificatie, moeten deze aan de kwaliteitseisen voldoen. Belangrijk dus om aan de voorkant goed na te denken over de eisen waaraan (een set) bewijsstukken moet(en) voldoen, en hoe dit – samen met zorgvuldig ingerichte beoordelingsprocessen en kaders – bijdraagt aan het realiseren van de kwaliteitscriteria uit het waarderingskader.

Komen tot een verantwoordingsdocument kwaliteit

1. Gebruik onderstaande tabel met de daarbij behorende hulpvragen om zicht te krijgen op de wijze waarop door de gestelde kaders en gemaakte werkafspraken kwaliteit gerealiseerd wordt.

Toepassing van de kwaliteitscriteria uit BA2 met hulpvragen		
Kwaliteitscriterium	Wat betekent het?	Welke vragen beantwoord je in je verantwoordingskader?
Is de set bewijzen valide?	Dit betekent dat je met de bewijzen ook echt meet wat je wilt meten. In dit geval houdt het in dat de verzameling bewijzen de juiste informatie oplevert om te kunnen bepalen of de deelnemer voldoet aan (een deel van) de kwaliteitseisen.	Hoe zorgen de gestelde eisen aan bewijzen voor een set waarmee beheersing van kennis én vaardigheden van (een deel van) de kwalificatie en/of het keuzedeel wordt aangetoond? Mag je op basis van de toegestane (set) bewijzen conclusies trekken over dat deel van de kwalificatie? Kortom: is het op basis van de gestelde eisen aan bewijzen waarschijnlijk dat de toegestane set bewijzen veelzeggend is voor wat betreft inhoud (kennis, vaardigheid, houding), niveau (complexiteit) en context van dat deel van de kwalificatie en/of keuzedeel waarover een beslissing moet worden genomen?

Toepassing van de kwaliteitscriteria uit BA2 met hulpvragen		
Is de set bewijzen betrouwbaar?	Het oordeel over kennis, kunde en vaardigheid van de deelnemer berust niet op toeval, maar is consistent. Bij herhaling onder vergelijkbare omstandigheden blijft het resultaat hetzelfde. Dit betekent dat de bewijzen een consistent patroon laten zien. De bewijzen zijn afkomstig van diverse bronnen/ referenties en leveren voldoende rijkheid aan informatie op om een algeheel oordeel te kunnen vellen.	Hoe dragen de geformuleerde eisen aan bewijzen bij aan een betrouwbaar oordeel? Bijvoorbeeld: is er sprake van een patroon in de bewijzen? Gaat de set bewijzen over meerdere situaties en handelingen? Zijn er meerdere bronnen/referenties betrokken vanuit verschillende perspectieven?
Is er sprake van gelijkwaardige 'afnamecondities' en gelijkwaardige beoordeling?	De context waarnaar het bewijsmateriaal verwijst is – volgens de beoordelaar - gelijkwaardig aan de context en eisen van het kwalificatiedossier (eisen van niveau/ zelfstandigheid/ verantwoordelijkheid).	Hoe dragen de geformuleerde eisen aan bewijzen bij aan gelijkwaardigheid? Denk aan eisen gesteld aan de context waarin bewijs verzameld is, en of dat matcht dat met het kwalificatiedossier? Worden sets bewijzen langs dezelfde meetlat (het beoordelingskader in stap 2A) gelegd?
Is er sprake van onafhankelijke beoordeling?	Het andersoortige bewijsmateriaal wordt onafhankelijk (objectief) beoordeeld. Begeleiding en beoordeling zijn idealiter gescheiden.	Wie (binnen de mbo-school) beoordeelt de bewijsstukken? Welke werkafspraken dragen bij aan de onafhankelijkheid van de beoordelaar bij de beoordeling van de (set) bewijsstukken? Bijvoorbeeld: de afspraak dat een portfoliobegeleider niet beoordelaar kan zijn.
Is er sprake van deskundige beoordeling?	Het andersoortig bewijsmateriaal wordt deskundig beoordeeld. Beoordelaars zijn aantoonbaar bewust bekwaam en inhoudelijk deskundig. Degenen die het bewijsmateriaal valideren – de vakinhoudelijk deskundigen – hebben gelijkwaardige expertise.	Wie voeren de validering en beoordeling uit? Welke eisen stelt het team hieraan voor wat betreft expertise/deskundigheid?

2. Verwerk in een verantwoordingskader 'Kwaliteit validering andersoortige bewijzen' de inzichten en uitkomsten naar aanleiding van de tabel hierboven. Betrek ieder geval de volgende elementen in het verantwoordingskader:

Crebo

Verwijzing naar visie uit stap 1

Wijze waarop de formulering van eisen aan bewijzen per beoordelingseenheid, het opgestelde beoordelingskader en de inrichting van het validerings- en beoordelingsproces voldoet aan de kwaliteitscriteria uit het waarderingskader.

- Hoe wordt er zorg voor gedragen dat een set bewijsstukken afgestemd is op de kwalificatie-eisen?
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat de set valide en betrouwbaar is?
- Hoe wordt ervoor gezorgd dat de set onafhankelijk, deskundig en gelijkwaardig beoordeeld wordt?
- Hoe worden eisen en processen transparant gemaakt naar alle betrokkenen in het proces?

Stap 3

Uitvoeren intake

[NAAR VOLGENDE PAGINA >>](#)

BESCHRIJVING BIJ STAP 3

Uitvoeren van het intake moment

Het intakegesprek is bedoeld om te achterhalen wat iemand wil en kan. Denk aan bijvoorbeeld leerwensen, type traject, motivatie. Daarnaast wordt verkend welke leer- en werkervaringen iemand heeft en op welke manier deze aangetoond zouden kunnen worden. Hiervoor wordt het kaderdocument 'Eisen aan bewijzen' gebruikt zoals opgesteld bij stap 2 (tool 2B).

Indien mogelijk levert de deelnemer in het eerste gesprek al informatie aan over opleidings- en ervaringsachtergrond. Dit heeft als doel dat er een eerste inschatting kan worden gemaakt in hoeverre het te verzamelen bewijsmateriaal aansluit bij de kwaliteits- en kwalificatie-eisen.

Go/No-go

Aan het eind van het intakegesprek bepalen het onderwijsteam en de deelnemer samen:

- of er een vervolg komt of dat het (voorlopig) bij dit ene gesprek blijft.
- Indien vervolg:
 - a) In hoeverre er nog onderwijs nodig is. Zo niet:
 - b) In hoeverre op basis van bewijsstukken de deelnemer kan aantonen de kwalificatie-eisen te beheersen. Zo ja: door naar stap 4: het verzamelen van bewijsstukken. Zo nee: door naar direct afnemen van examens in stap 6C.

Na afloop van het intakegesprek is:

- Duidelijk of de deelnemer voldoet aan de toelatingseisen voor het traject.
- Achterhaald of het gewenste traject zinvol en haalbaar is en past bij de ambitie en de mogelijkheden van de deelnemer.
- Besloten of er een vervolg komt of dat het proces (voorlopig) stopt en/of de deelnemer een onderwijsroute op maat gaat volgen.
- Of zijn duidelijke afspraken gemaakt over de wijze waarop de deelnemer bewijsstukken gaat verzamelen en aanleveren. Daarbij is het voor de deelnemer duidelijk aan welke eisen de bewijsmaterialen moeten voldoen en waarom.

Tool 3A.

Inrichten van het intakegesprek

Omschrijving

Deze tool geeft handvatten voor de inrichting van het intakegesprek en de informatie die tijdens een intake verzameld wordt.

Het intakegesprek is het eerste gesprek waarin met de deelnemer de wensen en mogelijkheden worden besproken. Samen wordt in kaart gebracht welke kennis en ervaringen de deelnemer heeft en op hoe deze kunnen worden aangetoond.

Doel van het intakegesprek:

- Achterhalen of het gewenste traject zinvol en haalbaar is en past bij de ambitie en de mogelijkheden van de deelnemer.
- Beslissen of er een vervolg komt of dat het proces (voorlopig) stopt.
- Indien er een vervolg komt zijn er verschillende opties:
 1. De deelnemer beschikt niet over leer- en werkervaring binnen de kwalificatie. Onderwijs en examinering zijn aan de orde. Besproken wordt hoe hierin maatwerk mogelijk is.
 2. De deelnemer beschikt over opleidingsrelevante leer- en werker-
varing, maar kan dit niet aantonen met bewijsstukken. Vrijstelling van (een deel van de) onderwijstijd is mogelijk, maar vrijstelling van examinering niet. Inschrijving als extraneus en direct examineren is een optie (stap 6C).
 3. De deelnemer beheerst mogelijk in voldoende mate (een deel van) de kwalificatie-eisen en zal bewijzen gaan verzamelen die dit aan-
tonen (stap 4). Na afloop van het gesprek is het voor de deelnemer duidelijk aan welke eisen de bewijsmaterialen moeten voldoen en waarom. Maak tijdens het intakegesprek duidelijke afspraken. Bijvoorbeeld over:
 - Extra in te zetten of in te kopen portfoliobegeleiding/ begeleidings-
gesprekken.
 - Een tijdstip waarop de verzamelde bewijslast moet worden ingeleverd, voorafgaand aan het beoordelingsgesprek.

Let op! Verzamel tijdens dit gesprek ook eventueel administratieve informatie die van belang is voor de school. Deze zijn hieronder niet meegenomen.

Tips voor gebruik van het document

Dit document biedt handvatten voor het inrichten van een intakeformulier en geeft een overzicht van onderwerpen die tijdens de intake aan bod kunnen komen. Gebruik deze ter inspiratie. Bekijk in hoeverre deze ook toepasbaar is op de afspraken en processen binnen de eigen mbo-school.

Bepaal van te voren wie het intakegesprek voert. Neem daarbij mee:

- Het onderwijsteam is verantwoordelijk voor het intakegesprek.
- De intaker is vakinhoudelijk deskundig met betrekking tot de betreffende kwalificatie en heeft kennis van de validerings- en beoordelingsprocedure (stap 5) en de kaders uit stap 2 (beoordelingskader en eisen aan bewijzen).
- Tip: Leg het gesprek + uitkomsten vast in een hiervoor bestemd digitaal dossier.

Bedenk van te voren wat er met de deelnemer wordt besproken.

Bijvoorbeeld:

- Doelen + motivatie
- Ervaring + kennis
- Aantoonbaarheid + mogelijkheid om vrijstelling aan te vragen
- Rol die de werkgever kan spelen daarbij.
- Bespreken van de eisen waaraan het bewijsmateriaal moet voldoen (resultaat van tool 2A en 2B) en de mogelijkheid tot flexibel examineren als aanvulling of alternatief.
- Studie- en begeleidingsmogelijkheden (vanuit deelnemer en vanuit de school). Denk ook aan studievoordigheden, mogelijkheid/voldoende tijd om te studeren/ aanwezigheid computer en digitale vaardigheden, gewenste dan wel noodzakelijke hoeveelheid begeleiding e.d.

Intakeformulier

De vragen zijn onderverdeeld in:

1. Contact- en algemene gegevens
2. Vragen over motivatie, leer- en studiemogelijkheden
3. Inhoudelijke vragen en mogelijkheid tot aantonen bewijsmateriaal

1. Contact- en algemene gegevens

Contactgegevens

- Naam deelnemer
- Telefoonnummer
- E-mailadres
- Datum
- Locatie van het gesprek
- Aanwezige collega('s)

Opleidingstraject waarvoor belangstelling is

- Opleiding
- Route (BOL/BBL/Derde Leerweg
- Anders nl.....

Algemene gegevens (deelnemer)

- Voorletters
- Straat + huisnummer
- Postcode
- Woonplaats
- Geboortedatum
- Geboorteplaats
- Huidige functie
- Huidige functie sinds ...
- Huidige werkgever
- Kopie ID (Gebruik de app Kopie ID voor het doorstrepen van gegevens)

2. Vragen over motivatie, verzamel- en overige vaardigheden?

- Waarom wil de deelnemer dit diploma of mbo-certificaat behalen?
- Wat wil de deelnemer uiteindelijk bereiken?
- Bespreek de verschillende opties op tot een diploma/ mbo-certificaat te komen:
- Heeft de deelnemer voldoende mogelijkheden om bewijsmateriaal te verzamelen? Zo nee, is een (deel) examen een reëel alternatief?
- Of is de conclusie dat er waarschijnlijk ook nog onderwijs nodig is.
- Hoe zelfstandig denkt de deelnemer bewijzen te kunnen verzamelen en/of te studeren? Met andere woorden: hoeveel begeleiding is er nodig?

3. Indien duidelijk is dat de deelnemer bewijsmateriaal kan aanleveren: Inhoudelijke vragen en mogelijkheid tot aantonen bewijslast

- Bespreek de eisen, zowel op kwaliteits- als op kwalificatieniveau, die gesteld worden aan de bewijzen en licht het waarom van deze eisen toe.
- Bespreek, in het kader van verwachtingsmanagement dat er verschil in bewijslast is. Het gaat om het aantonen van kennis en vaardigheden die:
- Overduidelijk zijn: zogenaamde harde bewijzen, zoals diploma's, certificaten, mbo-verklaringen en zachte, wat vage bewijzen: m'n buurvrouw zegt altijd....
- Laten zien dat iets vaak of slechts af en toe gedaan wordt.
- De deelnemer in allerlei situaties kan toepassen of die de deelnemer slechts af en toe doet.
- Onlangs of lang geleden gedaan.

Mogelijk gevolgde opleidingen

- Eventueel aanwezige diploma's, certificaten, branchediploma's of getuigschriften
- Vragen naar aanwezige leer- en werkervaringen (denk ook aan vrije tijd, mantelzorg, hobby's e.d.)
- Waar, wanneer en hoe lang of hoe vaak? De wijze waarop deze in beeld gebracht zouden kunnen worden om te voldoen aan de eisen aan bewijzen zoals geformuleerd in het kader van 2B.

Uitleg geven over de volgende stappen in het valideringsproces

- Verzamelen van bewijsmateriaal
- Valideren en beoordelen van bewijsmateriaal
- De verschillende opties na beoordeling (zie stappenplan)

Specifieke vragen over werkverleden in het buitenland (alleen van toepassing voor nieuwe Nederlanders – doorvragen op deze onderwerpen is belangrijk).

- Mogelijk aanwezige diploma's uit het buitenland die zijn overgezet naar Nederlandse eisen
- Kennis/beheersing van (welke) talen
- Vaardigheid m.b.t. lezen en schrijven in het Nederlands
- Mogelijk gewenste hulp voor Nederlands is wenselijk/ noodzakelijk
- Stand van zaken rond inburgering
- De opties voor flexibel examineren verstrekken aan de deelnemer

Stap 4

Verzamelen
bewijsmateriaal

4

Verzamelen bewijsmateriaal

BESCHRIJVINGEN BIJ STAP 4

Verzamelen van bewijsmateriaal

Tijdens het intakegesprek heeft de deelnemer inzicht gekregen in welk bewijs er aangeleverd moet worden en op welke wijze dat moet gebeuren en welke eisen aan het bewijsmateriaal worden gesteld. Nu kan de deelnemer bewijzen verzamelen uit het werkverleden, vrijwilligerswerk of uit eerder gevolgd onderwijs, en deze inbrengen.

Over het hoe en waar de deelnemer bewijsmateriaal kan indienen en opslaan, beslist de mbo-school. Sommige scholen richten hiervoor bijvoorbeeld een elektronische leeromgeving in. Maak hierover, voorafgaand aan het verzamelen van bewijsmateriaal, duidelijke afspraken met de deelnemer. Tijdens de periode van het verzamelen van bewijsmateriaal zal de deelnemer met enige regelmaat begeleiding nodig hebben. De hoeveelheid en intensiteit van de begeleiding zal per deelnemer verschillen. Bespreek als onderwijsteam voorafgaand aan de procedure, hoe en door wie deze kan worden ingezet.

[NAAR VOLGENDE PAGINA](#)

[TERUG NAAR STAPPENPLAN](#)

Stap 5

Beoordelen bewijsmateriaal

[NAAR VOLGENDE PAGINA >>](#)

BESCHRIJVING BIJ STAP 5

Valideren en beoordelen bewijzen

Als de bewijsmaterialen door de deelnemer zijn aangeleverd wordt allereerst gevalideerd of het bewijs voldoet aan de gestelde kwaliteitseisen, zoals actualiteit, authenticiteit, hoeveelheid etc. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij het onderwijsteam. Indien de set van bewijsstukken voldoet aan de kwaliteitseisen, wordt beoordeeld of de bewijsstukken ook inhoudelijk in voldoende mate aantonen of de deelnemer aan de kwalificatie-eisen voldoet. Veelal wordt hiervoor een beoordelingscommissie ingericht. Van belang is dat deze beoordelingscommissie deskundig en onafhankelijk tot een oordeel komt over de set van bewijsstukken die de deelnemer heeft aangeleverd, hierover maakt het team dan ook afspraken.

Uitkomst van de beoordeling

De beoordelingscommissie kan tot de volgende conclusies komen (zie figuur hiernaast):

In stap 5 wordt het door de deelnemer verzamelde bewijsmateriaal langs de eerdere geformuleerde kaders gelegd (zie het figuur op p.33).

De beoordelingscommissie valideert en beoordeelt in hoeverre de bewijzen voldoen aan de eisen gesteld in het beoordelingskader (tool 2A) en kwaliteitseisen (tool 2B). Zij stellen zich de vraag:

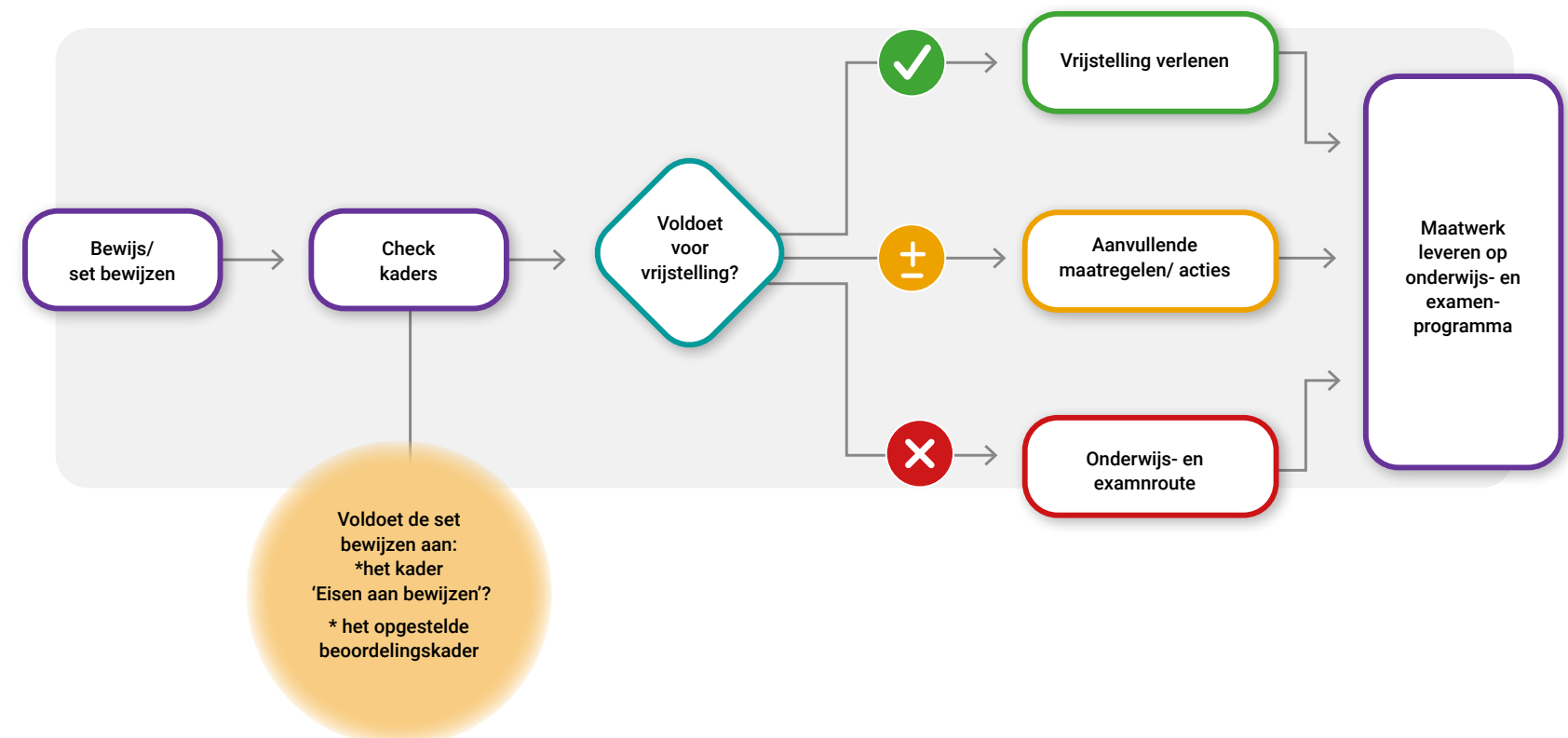
- Valideren: Is de set bewijzen juist en geldig en conform de in het bewijzenkader gestelde eisen aan bewijzen geschikt om beoordeeld te worden? Voldoet de verzameling aan de geformuleerde eisen aan bewijzen uit het kader uit stap 2B?
- Beoordelen: Voldoet de set bewijzen aan het beoordelingskader uit stap 2A om voor te leggen aan de examencommissie voor een vrijstellingsbesluit? Of is er mogelijk aanvulling nodig in de vorm van aanvullende bewijzen of aanvullende (deel)examenring?

De bewijzen voldoen – door naar stap 6A: De bewijsstukken voldoen aan de door het onderwijsteam geformuleerde beoordelings- en kwaliteitskaders. Zij worden conform het beoordelingskader voorzien van een vrijstellingsadvies van het onderwijsteam. De deelnemer kan hiermee de aanvraag tot vrijstelling indienen bij de examencommissie, zodat deze vervolgens een beslissing kan nemen tot vrijstellen van examinering en tot diplomering of certificering.

Resultaat: (mogelijk) vrijstelling voor een of meerdere examenonderdelen. In geval van een vrijstelling voor een specifiek examenonderdeel wordt het woord 'vrijstelling' vermeld op de resultatenlijst conform bijlage 5 van de regeling modellen voor mbo-diploma, mbo-certificaat en mbo-verklaring.

Bruikbaar met aanvulling. De bewijsstukken voldoen deels aan de gestelde kaders en moeten aangevuld worden. Dit kan op twee manieren:

- **Terug naar stap 4:** De set van bewijsstukken geeft nog een onvoldoende betrouwbaar en valide beeld van de deelnemer. Aan de deelnemer wordt gevraagd om aanvullende bewijsstukken aan te leveren, zodat er wel een compleet en betrouwbaar beeld ontstaat en er vrijstelling kan worden aangevraagd. Resultaat: nadat de set van bewijzen door de deelnemer is aangevuld met meer bewijzen uit de praktijk, vindt herbeoordeling van de set plaats.
- **Door naar stap 6B:** De set van bewijsstukken geeft nog een onvoldoende betrouwbaar en valide beeld van de deelnemer. Indien blijkt, dat de deelnemer geen aanvullende bewijsstukken kan aanleveren, kan ervoor worden gekozen om de examens af te nemen. Bijvoorbeeld: de bewijsstukken tonen wel voldoende aan dat de deelnemer in de praktijk bepaalde vaardigheden beheerst, maar tonen onvoldoende de beheersing van belangrijke theoretische kennis aan. In zo'n geval kan een theorie-examen als aanvullend bewijs, wel een compleet en betrouwbaar beeld geven op basis waarvan de examencommissie een besluit tot vrijstelling kan nemen. Resultaat: aanvullend deexamen wordt opgenomen aan de set van bewijsstukken, waarna deze als set opnieuw door het onderwijsteam worden beoordeeld.
- **Door naar stap 6C:** De set van bewijsstukken geeft verre van een betrouwbaar en valide beeld van de deelnemer en ook aanvullende bewijsstukken zijn door de deelnemer niet aan te leveren. Wel wordt ingeschat dat er geen onderwijs meer nodig is. Resultaat: het onderwijsteam gaat met de deelnemer in gesprek of en zo ja, op welke wijze maatwerk mogelijk is op het gebied examinering. Er kan geëxamineerd worden volgens het examenplan van de opleiding. Inschrijving als extraneus en direct examineren is een optie.

Set bewijzen

Meet je met de set aan bewijzen wat je wilt meten? Mag je conclusies trekken over het al dan niet behalen van het examenonderdeel op basis van wat je voor je hebt liggen?
Sluit de bewijslast aan op de inhoud van het examenonderdeel?
Krijg je middels de vorm van de bewijslast zicht op de in het examenonderdeel gevraagde kennis, vaardigheden en in voorkomende gevallen houding van de deelnemer?
Getuigt het bewijsmateriaal van het juiste niveau, complexiteit en is het verkregen in de juiste context?

Door wie zijn de bewijsstukken beoordeeld? Zijn beoordelaars voldoende onafhankelijk? Zijn beoordelaars voldoende deskundig (op het niveau van het KD)? Wordt elke set bewijzen langs dezelfde meetlat gelegd? Wordt daarop gekalibreerd? Kom je bij gelijke gevallen tot een gelijk oordeel?

Afgestemd op kwalificatie-eisen?

Valide

Betrouwbaar

Onafhankelijk, deskundig en gelijkwaardig beoordeeld?

Over welk examenonderdeel of -onderdelen (werkproces(sen), kernta(k(en))) gaat de set aan bewijzen? Dekken de bewijzen (afzonderlijk of gezamenlijk) het hele examenonderdeel? Op het juiste niveau, in de juiste context, met de juiste complexiteit en samenhang?

Laten de bewijsstukken een consistent patroon zien? Gaat de set bewijzen over meerdere situaties en handelingen? Zijn er meerdere bronnen/referenties betrokken vanuit verschillende perspectieven?

Variatie

Relevantie

Authenticiteit

Actualiteit

Kwantiteit

Voldoet de set bewijzen aan de VRAAK-criteria en overige eisen die de opleiding stelt aan vorm en inhoud?

Terugkoppeling naar de deelnemer

Tijdens de terugkoppeling geeft het onderwijsteam bij de deelnemer aan wat de uitkomst is van de beoordeling van de aangeleverde bewijsmaterialen. Competenties die voor dit gesprek nodig zijn:

- Kennis van studie, werkveld/beroep (dus vakinhoudelijk deskundig)
- Goede vragen kunnen stellen en kunnen doorvragen
- Goed kunnen luisteren
- Goed geïnformeerd zijn over de mogelijkheden tot het organiseren van maatwerk
- Duidelijk informatie kunnen overbrengen

Het is aan te bevelen om voor dit gesprek een gespreksformulier te maken dat als leidraad kan dienen en de vervolgspraken die met de deelnemer worden gemaakt ook vast te leggen.

Stap 6

Vrijstelling
verlenen

6A

Aanvullen
met examens

6B

Examineren

6C

NAAR VOLGENDE PAGINA >>

BESCHRIJVINGEN BIJ STAP 6

Vrijstelling verlenen

6A

Beschrijving bij stap 6A

Vrijstelling verlenen

De examencommissie is verantwoordelijk voor het verlenen van vrijstellingen voor examens. Vrijstelling betekent dat op basis van het bewijsmateriaal en de beoordeling hiervan door het onderwijsteam, de examencommissie beslist of de deelnemer voldoet aan de kwalificatie-eisen en daarmee het betreffende examen niet hoeft af te leggen.

De vrijstellingen worden per deelnemer onderbouwd. De examencommissie verleent vrijstellingen met inachtneming van de wet- en regelgeving en het door de school opgestelde vrijstellingenbeleid en kwaliteitseisen, zodat transparant is op welke gronden vrijstellingen zijn verleend. Het besluit tot vrijstelling wordt opgenomen in de registratie van de deelnemer.

Informatie:

- Op zoek naar relevante wet- en regelgeving? Zie dan [Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB](#).
- Handreiking voor examencommissies: Zie [Verlenen van vrijstellingen door examencommissies](#).
- Weten welke ruimte er voor maatwerk is voor volwassenen? Zie [Maatwerk en vrijstelling generieke eisen voor volwassen studenten](#).
- Weten hoe vrijstellingen worden vermeld op de resultatenlijst? Zie [Servicedocument 'Vermelden van vrijstellingen'](#).

Aanvullen met examens

6B

Beschrijving bij stap 6B

Aanvullen met examens

Indien de set van bewijsstukken een onvoldoende betrouwbaar en valide beeld van de deelnemer geeft en de deelnemer geen aanvullende bewijsstukken kan aanleveren, kan ervoor worden gekozen om de examens af te nemen. Bijvoorbeeld: de bewijsstukken tonen wel voldoende aan dat de deelnemer in de praktijk bepaalde vaardigheden beheerst, maar tonen onvoldoende de beheersing van belangrijke theoretische kennis aan. In zo'n geval kan een theorie-examen als aanvullend bewijs, wel een compleet en betrouwbaar beeld geven op basis waarvan de examencommissie een besluit tot vrijstelling kan nemen. Het onderwijsteam beoordeelt dan het geheel (bewijzen plus aanvullend deexamen) en vult op basis hiervan een beoordelingsformulier in. Er wordt dan als het ware overgestapt naar het beoordelen van een portfolio als exameninstrument, met daarin bewijzen plus deexamens. Dit wordt met het beoordelingskader uit stap 2A als meetlat beoordeeld en vervolgens aangeboden aan de examencommissie om op basis daarvan een besluit tot diplomering / certificering te nemen.

Ook kan het voorkomen dat bewijsstukken slechts de beheersing van een deel van de werkprocessen aantonen, maar niet de gehele kerntaak. Er kan dan gekozen worden om een examen af te nemen voor de ontbrekende werkprocessen. Dit betekent dat een deel van de kwalificatie-eisen alsnog met een examen wordt afgesloten voor de andere werkprocessen kan vrijstelling worden aangevraagd.

Het besluit wordt gecommuniceerd met de deelnemer door de verantwoordelijke vanuit het onderwijsteam van de betrokken opleiding. Op basis van het examenplan, wordt vervolgens bekeken welk (deel)examens de deelnemer moet afleggen. Met de deelnemer worden hierover afspraken gemaakt en vastgelegd.

Examineren

6C

Beschrijving bij stap 6C

Examineren

Indien een deelnemer niet kan aantonen aan de kwalificatie-eisen te voldoen, kan de examencommissie geen vrijstelling voor examinering verlenen. Dit kan het geval zijn wanneer de set van bewijsstukken verre van betrouwbaar en valide is. Wel wordt ingeschat dat er geen onderwijs meer nodig is. In dat geval kan er geëxamineerd worden volgens het examenplan van de opleiding. Veelal wordt de deelnemer ingeschreven als extraneus, en kan zich zonder onderwijs te hebben gevolgd zich aanmelden voor een examen.

NAAR VOLGENDE PAGINA

TERUG NAAR STAPPENPLAN

Stap 7

Diplomeren & certificeren

Wanneer een deelnemer aan de eisen voor diplomering of certificering voldoet, ontvangt de deelnemer het diploma of mbo-certificaat.

Informatie:

- Even snel weten hoe diplomering in het mbo in elkaar zit?
[Zie Spiekbriefje – Diplomeren van studenten](#)
- Meer weten over hoe om te gaan met de BPV diploma-eis?
[Zie Diplomeren van zij-instromers, hoe zit het met de bpv?](#)

Begrippenlijst

Deelnemer

Benaming van iemand die onderwijs volgt of vrijstelling voor examinering aanvraagt op basis van leer- en werkervaring, ook wel student genoemd. In deze tool wordt deelnemer gebruikt in alle stappen van het traject, zowel vóór als na inschrijving.

Bewijsstukken

De deelnemer verzamelt bewijzen op kwalificatieniveau. Denk aan (schriftelijke) documenten, foto's, geluids- en beeldopnamen, beroepsproducten, klantreviews, recensies, referenties of eventueel voorwerpen. In het kader van LLO betreffen dit vooral bewijsstukken genereerd buiten de onderwijscontext, die leer- en werkervaring van de volwassen deelnemer aantonen. In de toolkit wordt dit aangeduid met 'andersoortige bewijsstukken'.

Valideren: Onderzoeksprocessen in het kader van valideren zijn uiteindelijk bedoeld om een verdedigbare beslissing over de beoordeelde mogelijk te maken. Valideren is het proces van het verzamelen en interpreteren van bewijs om die beslissing te ondersteunen.

Beoordelen: proces waarbij tot een inhoudelijk oordeel wordt gekomen over de set van bewijsstukken. In het kader van Validering bewijsstukken #LLO betekent dit dat het onderwijsteam de bewijsstukken naast het bewijzenkader en het beoordelingskader voor de kwalificatie-eisen legt en oordeelt of hiermee in voldoende mate wordt aangetoond dat de deelnemer aan de kwalificatie-eisen voldoet.

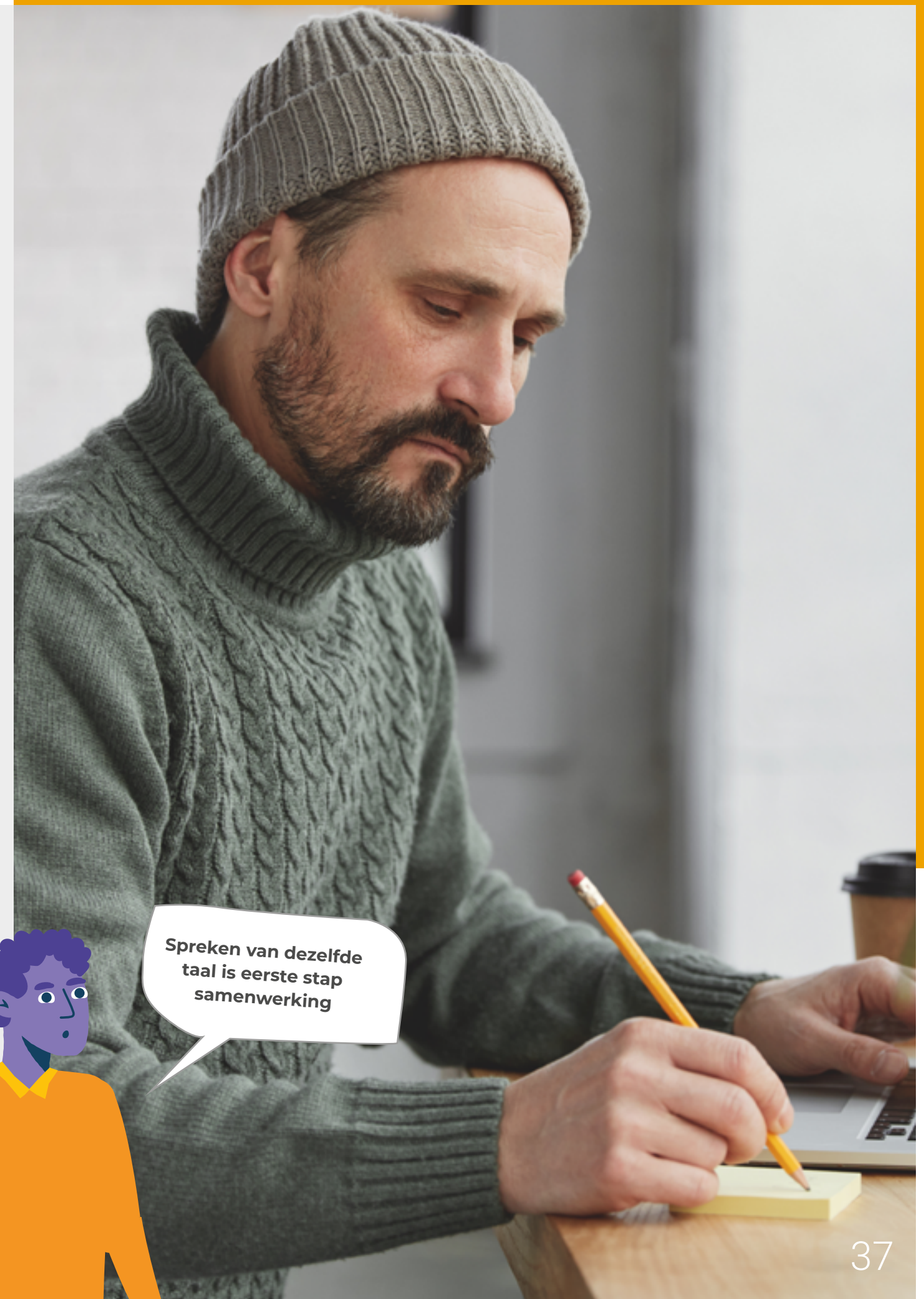
Beslissen: toekennen van een waardering aan een beoordeling. In het kader van Validering bewijsstukken #LLO is het de examencommissie die beslist of er vrijstelling van examinering wordt verleend. Indien er sprake is van het meenemen van (een deel van de) bewijsstukken in een examen (bijvoorbeeld een portfolio-examen, CGI, dialogisch valideren) beslist het opleidingsteam op basis van de beoordeling welke waardering aan het resultaat wordt toegekend.

Vrijstellen: proces waarbij een deelnemer wordt ontheven van het afleggen van een bepaald examenonderdeel, op basis van bewijsstukken die aantonen dat de deelnemer aan de kwalificatie-eisen voldoet. De criteria en procedures voor het verlenen van vrijstellingen variëren afhankelijk van het examenbeleid van een mbo-school. De verantwoordelijkheid voor het verlenen van vrijstelling ligt bij de examencommissie. Bij de deelnemer ligt de verantwoordelijkheid het verzoek hiervoor in te dienen.

Kaderdocument

Beschreven procedures op grond waarvan het onderwijsteam bepaalt wat men van een deelnemer wil zien en hoe de deelnemer dat kan aantonen. Voor het opstellen van een kaderdocument zijn hulpvragen geformuleerd die kunnen ondersteunen bij het opstellen van een kaderdocument dat wordt ingezet tijdens het validerings- en beoordelingsproces. Deze tools zijn te vinden in stap 2. In deze toolkit wordt gesproken over een beoordelingskader, bewijzenkader en verantwoordingskader.

NAAR VOLGENDE PAGINA >>

Spreken van dezelfde taal is eerste stap samenwerking

Feedback

Deze toolkit is een eerste versie. We zijn heel benieuwd naar de ervaringen van mbo-scholen hiermee. Jouw feedback is van harte welkom voor de verdere doorontwikkeling van deze toolkit. [Vul daarvoor het formulier in op deze pagina.](#)

Colofon

Deze toolkit is mede mogelijk gemaakt door:

- ◆ Nelleke Lafeber
- ◆ Ilse Hofman
- ◆ Pia Deveneyns
- ◆ Ineke Magdelijns
- ◆ Kitty Dolman
- ◆ Lydia van Zoest
- ◆ Yvonne Vogelenzang

Interviews: Pieter Matthijssen, MBO Raad
Ontwerp en Opmaak: Studio X-Hoogte, Tilburg

Kennispunt **MBO**
Onderwijs & Examinering

Houttuinlaan 6
3447 GM Woerden

info@kennispuntmbo.nl
www.onderwijsenexaminering.nl

TERUG NAAR INHOUDSOPGAVE

